

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Kateřina Švábová

Komentovaný překlad: L'Europe en Bref. L'Union européenne

Commented translation: L'Europe en Bref. L'Union européenne

Praha 2010

vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Šárce Belisové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V ..... dne .....

.....

Anotace

Tato práce se skládá ze dvou částí – překladu vybraného textu v rozsahu dvaceti normostran a jeho komentáře. Překladový text pojednává o historii evropské integrace a vzniku a vývoji Evropské unie. Komentář překladu se sestává z překladatelské analýzy originálu, a zabývá se jeho gramatickou, lexikální, syntaktickou a stylistickou rovinou. Součástí komentáře je také metoda překladu a typologie překladatelských problémů daného překladu. Poslední kapitola se věnuje typologii překladatelských postupů, které se v překladu objevují.

Klíčová slova

Evropská unie, překladatelská analýza, metoda překladu, převedení metatextovosti, slovesný čas originálu, abstraktnost francouzštiny, konkrétnost češtiny, terminologie a uvozovky, syntax, věcná správnost, aktualizace

Annotation

The bachelor thesis consists of two parts – a translation of a chosen text (twenty standardised pages) and its commentary. The translated text is about the history of European integration and about the creation and development of the European Union. The commentary of the translation is comprised of a translation analysis of the source text, analysing its grammar, lexis, syntax and stylistics. This part of the thesis also describes the method of translation and comments on various translation problems of this text. The last chapter depicts the typology of translation processes that can be found in the translation.

Key words

European Union, translation, translation analysis, translation method, metatextuality, verbal tense of the original text, French as an abstract language, Czech as a concrete language, terminology and inverted commas, factual correctness, actualisation

Obsah

I PŘEKLAD

1 Úvod.....	7
2 Hlavní etapy evropské integrace.....	7
3 Vznik společenství.....	9
3.1 Od ESUO k EHS.....	11
3.2 Počátky EHS (1958 – 1969)	12
4 Hospodářská a měnová unie a krize v osmdesátých letech	14
4.1 Evropská měnová jednotka.....	14
4.2 Evropský fond pro regionální rozvoj (European Regional Development Fund, ERDF)	15
5 Politická oblast.....	15
5.1 Osmdesátá léta a oživení.....	17
5.2 Jednotný evropský akt	18
5.3 Maastrichtská smlouva	20
5.4 Hospodářská a měnová unie	20
5.5 Sociální Evropa.....	21
5.6 Politická unie	22
6 Závěrem	23

II KOMENTÁŘ PŘEKLADU

1 Úvod.....	24
1.1 Téma a obsah	24
1.2 Výběr textu	24
2 Překladatelská analýza originálu	26
2.1 Funkční charakteristika textu.....	26
2.2 Vnětextové faktory	26
2.2.1 Místo a čas	26
2.2.2 Médium.....	27
2.2.3 Odesílatel	27
2.2.4 Adresát	28
2.3 Vnitrotextové faktory.....	28
2.3.1 Výstavba, členění a grafika textu.....	28
2.3.2 Rovina gramatická a syntax	29

2.3.3	Rovina lexikální.....	31
2.3.4	Rovina stylistická.....	32
2.3.5	Koheze a koherence	34
3	Metoda překlada a typologie překladatelských problémů.....	35
3.1	Převedení metatextovosti.....	35
3.2	Slovesný čas originálu	36
3.3	Abstraktnost francouzštiny versus konkrétnost češtiny.....	37
3.4	Terminologie a uvozovky	38
3.5	Syntax	39
3.6	Věcná správnost.....	40
3.7	Nutnost aktualizace.....	40
4	Typologie překladatelských postupů	41
4.1	Transpozice.....	41
4.1.1	Diluce.....	41
4.1.2	Koncentrace	41
4.2	Dépouillement.....	42
4.3	Etoffement	42
4.4	Modulace	42
4.5	Explicitace	42
4.6	Generalizace.....	43
5	Závěr	44
	Bibliografie	45
	Primární literatura	45
	Sekundární literatura.....	45
	Slovníky a příručky.....	45
	Internetové zdroje	46
	Příloha – text originálu	48

I PŘEKLAD

EVROPA VE ZKRATCE – EVROPSKÁ UNIE

1 ÚVOD

Se zájmem o současnou Evropu se neodmyslitelně pojí i znalost historie Evropské unie.

Hlavní myšlenkou tohoto pokrokového společenství Evropanů je přání odpoutat se od národních rámců, myslet evropsky, spolupracovat s ostatními a vytvořit nadnárodní organizaci s rozhodovacími pravomocemi. K dosažení těchto cílů je však třeba překonat jisté obavy, přizpůsobit své zvyky a vzdát se určitých privilegií.

Naše publikace popisuje hlavní etapy historie Evropské unie. Dále nastiňuje funkce, které by měla plnit, zabývá se počátky jejího vzniku a riziky, které jsou spojeny s jejím založením.

Tato historie je jakýmsi zobrazením velkého a složitého systému, který Evropa v současné době představuje. Ukazuje nám, kdo jsme a k jakým krokům jsme se zavázali.

Dějiny Evropské unie jsou ukázkou splněného snu. Došlo v nich totiž k ukončení francouzsko-německých konfliktů, které Evropu pravidelně sužovaly. V roce 1918, stejně jako na konci druhé světové války v roce 1945, lidé toužili pouze po jediném, a tím byl mír. Pro jeho trvalé zajištění však bylo třeba navrhnout vhodný postup, díky kterému by se odstranily jak důvody ke konfliktům, tak i prostředky pro vedení války. O jeho vytvoření se zasloužil vysoký francouzský úředník Jean Monnet (1888–1979). Jeho koncepce umožnila postupné založení nových, svébytných institucí, jež se následně přeměnily v orgány Evropské unie.

2 HLAVNÍ ETAPY EVROPSKÉ INTEGRACE

Dnešní Společenství se od toho původního liší, i když jeho duch zůstal zcela zachován. Rozlišujeme tři hlavní etapy evropské integrace: vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) v roce 1952, vznik Evropského společenství pro

atomovou energii (ESAE neboli Euratom) a zřízení Evropského hospodářského společenství (EHS neboli zavedení společného trhu) v roce 1957. Jejich ustanovení nabylo platnosti v roce 1958.

V červenci 1967 se tyto tři instituce sloučily, a vznikla tak Evropská společenství. Teprve v osmdesátých letech se začal stále častěji používat termín Evropské společenství v jednotném čísle a zkratka EHS byla nahrazena zkratkou ES, i když se stále jednalo o spojení tří společenství. Od 1. listopadu 1993, kdy vešla v platnost Maastrichtská smlouva, se používá název Evropská unie.

V roce 1951 mělo Společenství šest členů, odtud pojmenování „evropská šestka“: Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. V roce 1973 se přijetím Velké Británie, Irsku a Dánska počet členských států zvýšil na devět (Norsko odmítlo přistoupení v referendu uskutečněném v roce 1972, kdy se proti členství vyslovilo 53,5 % voličů). Řecko se v roce 1981 stává desátým členem a o další dva členy bylo Společenství rozšířeno v roce 1986 vstupem Portugalska a Španělska, vznikla tak „evropská dvanáctka“. Dne 12. června 1994 proběhlo referendum o přistoupení k Evropské unii v Rakousku (66 % hlasů pro). Další referenda se uskutečnila 16. října 1994 ve Finsku (57 % hlasů pro) a 13. listopadu 1994 ve Švédsku (52 % hlasů pro). Tyto tři země byly přijaty do Evropské unie 1. ledna 1995. Norové naopak v referendu konaném 27. a 28. listopadu 1994 členství v Evropské unii opět odmítli (52 % hlasů proti). Jako další kandidátské země, jejichž vyhlídky na přijetí jsou v dnešní době spíše vzdálené, můžeme uvést například Maltu, Kypr, Turecko, Švýcarsko, Maďarsko a Polsko¹.

Vedle rozšiřování počtu členských států se Společenství výrazně vyvíjelo také po stránce institucionální. Od roku 1979 se volby do Evropského parlamentu konají na základě přímého a všeobecného volebního práva. Jednotný evropský akt, v platnosti od roku 1987, podporuje mechanismy, které daly vzniknout velkému jednotnému trhu mezi zeměmi dvanáctky. Následně byl vytvořen Evropský hospodářský prostor (EHP), do kterého mělo původně vstoupit všech sedm členských států Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), a to Rakousko, Finsko, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švédsko a Švýcarsko – to jako jediné členství v Evropském hospodářském prostoru odmítlo (viz *L'Europe en bref: les Institutions européennes*²).

---

¹ Malta, Kypr Maďarsko a Polsko jsou členy EU od roku 2004, Turecko zůstává kandidátskou zemí a Švýcarsko je k EU vázáno bilaterálními smlouvami (pozn. překl.).

² Evropa ve zkratce – Evropské instituce (pozn. překl.)

Maastrichtská smlouva, podepsaná 7. února 1992, předesílá změny jak po stránce hospodářské a finanční (vytvoření jednotné měny), tak i v oblasti bezpečnosti a zahraniční politiky. Smlouva vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 poté, co ji ratifikovali všichni členové evropské dvanáctky.

3 VZNIK SPOLEČENSTVÍ

V roce 1948 si Jean Monnet, pověřený vypracováním plánu na obnovu válkou zničené francouzské ekonomiky, položil dvě různé otázky. První z nich byla naprosto konkrétní: jakým způsobem navázat hospodářské vztahy s Německem, aby bylo možné zajistit dovoz velkého množství uhlí z Porúří, které bylo pro oživení francouzské ekonomiky naprosto zásadní? Druhá otázka měla všeobecnější ráz: co udělat proto, aby se západní Evropané spojili, vzali svůj osud do vlastních rukou, a společně si tak zajistili svou vlastní bezpečnost a ekonomický rozvoj?

V té době již existoval Marshallův plán spolu s Organizací pro evropskou hospodářskou spolupráci (viz *l'Europe en bref: les Institutions européennes*) a Jean Monnet věděl, že pokud se Evropané ukážou jako neschopní se dohodnout a vytvořit společný systém, Američané je nebudou dále podporovat. Zároveň si jasně uvědomoval, že jednání a návrhy Evropského kongresu v Haagu mají své hranice. Místo vytvoření evropské federace totiž Kongres vyústil v ustanovení Rady Evropy – organizace, která nemá žádné pravomoci (viz *l'Europe en bref – les Institutions européennes*).

V roce 1948 Jean Monnet píše: „Věřím, že pouze vybudování federace v západní Evropě včetně Anglie nám umožní v požadované době vyřešit naše problémy a nakonec i předejít válce. Jsou mi známa všechna úskalí tohoto návrhu a jsem si vědom, že se možná ukáže jako neuskutečnitelný, i přesto však nevidím jiné řešení.“ (*Mémoires*³, s. 392)

Zpočátku chtěl Jean Monnet vytvořit pilíř budoucí evropské federace z francouzsko-anglické unie. Velmi rychle však musel od své vize upustit. Britská strana totiž odmítala jakýkoli návrh o přesunutí státní suverenity pod nadnárodní orgán. A tak se Monnet rozhodl vsadit na francouzsko-německé usmíření na základě dvou klíčových sektorů francouzské ekonomiky – uhlí a oceli. V roce 1949 vznikla Německá spolková republika a Francie rychle navázala kontakt s kancléřem Konrádem Adenauerem, prvním

---

³ Paměti (pozn. překl.)

předsedou spolkové vlády. Ten o spojení francouzské a německé produkce uhlí a oceli projevil zájem, což umožňovalo posílit hospodářský rozvoj, a zároveň tak zmenšit riziko, že se tyto dvě země znovu ocitnou ve válečném stavu.

Na jaře 1950 začal Monnet spolupracovat s Pierrem Uriem, Etiennem Hirschem a Paulem Reuterem a společně vytvořili návrh francouzsko-německého „sdružení“ uhlí a oceli. Ten se na první pohled jevil jako poměrně nevýznamný, a politikům tak nenaháněl strach. Nakonec se však ukázal jako velmi smělý. V jedné z přípravných verzí se píše: „Tento návrh má pro politiku zásadní význam – prolomit v hradbách národních suverenity otvor dostatečně omezený, aby bylo možné dosáhnout souhlasu všech členů, a dostatečně široký pro to, aby dovedl členské státy k jednotnosti nutné pro zachování míru.“ (*Mémoires*, s. 429). Nová myšlenka nadnárodního Vysokého úřadu, se kterou přišel profesor práv Paul Reuter, se tak stala skutečností.

Nyní jen stačilo přesvědčit politickou moc, aby návrh podpořila. Monnet nejdříve oslovil tehdejšího předsedu francouzské vlády George Bidaulta. U něho však neuspěl, a tak se prostřednictvím Bernarda Clappiera, šéfa Schumanova kabinetu, obrátil na ministra zahraničních věcí Roberta Schumana (1886–1963). Schuman převzal zodpovědnost za návrh vypracovaný Monnetem a jeho kolegy, což mu přineslo přívlastek druhý „otec Evropy“. Schuman pochází z Lotrinska – regionu, který se v letech 1871–1918 stal součástí Německa. Narodil se tedy jako Němec a svá studia práv a advokacie absolvoval v Německu za vlády Bismarcka a Viléma II. Když v roce 1918 Lotrinsko znovu připadlo Francii, zapojil se do francouzské politické scény v rámci hnutí křesťanské demokracie. Tento muž s germánským vzděláním a německým přízvukem ve francouzštině, občan, jenž žil v příhraničí a na vlastní kůži zažil rozpory mezi oběma státy, si velmi dobře uvědomoval, jak hluboký má Monnetův návrh význam. Bylo jím zachovat mír.

Na zasedání vlády, které se konalo 9. května 1950, čekal Robert Schuman s představením návrhu francouzsko-německého „sdružení“ uhlí a oceli až na konec jednání. Jeho projev byl však „stručnější a tišší než obvykle“ (*Mémoires*, s. 439). Plán měl být představen následující den v Londýně na setkání „velké trojky“ (Spojené státy americké, Velká Británie a Francie). Návrh byl na zasedání přijat, aniž by si většina politiků uvědomovala, jaký budou mít jeho následky význam. Ještě týž večer svolal Monnet tiskovou konferenci, která se zapsala do historie. Schumanův plán byl oficiálně zahájen těmito slavnými větami: „Evropa vytvořena nebyla, zažili jsme válku. Evropa se

nevytvoří najednou, ani jako nějaká společná stavba: uskuteční se konkrétními realizacemi, vytvářejíc nejprve skutečnou solidaritu.“

Tak se zrodila Evropská společenství, jež se později realizovala ve formě Evropského společenství uhlí a oceli neboli ESUO, založeného Pařížskou smlouvou z 18. dubna 1951. K Francii a Německu se připojily státy Beneluxu a Itálie, Velká Británie však zůstala stranou.

3.1 Od ESUO k EHS

Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) zahájilo svou činnost v roce 1952. Dohlížel na něj Vysoký úřad – nadnárodní orgán, který se původně sestával z devíti vysokých úředníků nezávislých na vládách členských států (funkci prezidenta Vysokého úřadu vykonával jako první Jean Monnet).

Vysoký úřad měl za úkol řídit společné využívání zdrojů uhlí a oceli. Jeho rozhodnutí a doporučení se týkala všech šesti členských států. Jejich vlády byly zastoupeny ve Zvláštní radě ministrů, která s Vysokým úřadem spolupracovala. Tuto institucionální strukturu doplňoval Poradní výbor (tvořený poslanci jednotlivých národních parlamentů) a Soudní dvůr.

Od roku 1950 se začaly vztahy mezi Východem a Západem zostřovat, a to zejména v souvislosti s vypuknutím války v Koreji. Proto Američané od té doby silně prosazovali znovuvyzbrojení Německa, díky kterému by se zvětšil západní vojenský potenciál. Pro určitou část veřejnosti (zvláště ve Francii) však bylo znovuvyzbrojení Německa přijatelné pouze v krajním případě a jen za předpokladu, že se uskuteční v evropském, nikoli v národním rámci (s tím ostatně německý kancléř Adenauer souhlasil).

Na Monnetův popud představil 24. října 1950 francouzský předseda vlády René Pleven myšlenku Evropského obranného společenství, jehož vyústěním mělo být vybudování evropské armády. Ta měla nahradit jednotlivé národní armády, a umožnit tak znovuvyzbrojení Německa. Cíl tohoto společenství byl tedy ctižádostivější než ambice ESUO, které se v té době formovaly, a mnohem smělejší než současně se vyvíjející návrh na vytvoření Evropského politického společenství. To mělo zajišťovat potřebný dohled nad respektováním demokracie v budoucí společné armádě, a dále mělo vést k ustanovení skutečné evropské federální moci v podobě Lidové sněmovny, Senátu, který by schvaloval zákony, a Výkonné rady plnící funkci evropské vlády.

Nakonec se ukázalo, že projekt byl zřejmě až příliš ambiciózní – neprošel. Velkou nevoli vzbudil zvláště ve Francii, a to jak na straně komunistů, tak i nacionalistů (především gaullistů). Francouzská poslanecká sněmovna mu nakonec musela dát ránu z milosti a 30. srpna 1954 ho definitivně pohřbila. Tato událost způsobila přerušení výstavby společné Evropy, z jehož následků se evropská integrace nikdy zcela nezotavila. Jean Monnet se však spolu s ostatními snažil celkovému rozvrácení procesu evropské integrace za každou cenu předejít. S ožíváním myšlenky společné Evropy bylo proto vhodné začít u stabilního jádra ESUO. Za tímto účelem založil Monnet velmi vlivnou nátlakovou skupinu s názvem Akční výbor pro Spojené státy evropské. Po mezivládní konferenci v Mesině konané v červnu 1955 se začalo pracovat současně na ustanovení celní unie a na zřízení společného trhu mezi šesti členskými státy ESUO. Zasloužil se o to hlavně belgický ministr zahraničních věcí Paul Henri Spaak (1899–1972). K jednání byli přizváni i Angličané, ti však odmítli spolupracovat a následně se snažili projekt zmařit ve jménu „volného obchodu“.

Tyto snahy o oživení byly dovršeny 25. března 1957 v Římě podepsáním dvou smluv ustanovujících dvojici institucí, které se připojily k ESUO. První byla ESAE neboli Euratom, působící v oblasti nevojenského využívání jaderné energie (ta však nesplnila očekávání), a druhou Evropské hospodářské společenství (EHS). Obě smlouvy vstoupily v platnost v roce 1958.

3.2 Počátky EHS (1958–1969)

Cíle EHS sahaly mnohem dále než snahy ESUO (ty byly omezeny pouze na produkci uhlí a oceli). EHS mělo za úkol vytvořit mezi státy šestky společný trh v pravém slova smyslu, který by zaručoval „volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu“ (Smlouva o založení EHS, Článek 3). Oproti nečlenským státům byla soudržnost Společenství zajištěna zavedením společných celních tarifů a přijetím společné obchodní a celní politiky (zaštiťované zvláštními mezinárodními úmluvami, zejména smlouvou GATT). Uvedené cíle měly být realizovány do roku 1969 (Článek 8), to se však nepodařilo.

EHS si sice kladlo mnohem širší cíle než ESUO, jeho povaha však zdaleka nebyla tak nadnárodní – nad členskými státy mělo mnohem menší pravomoci. Místo Vysokého úřadu byla zřízena Komise, která se rovněž skládala z vysokých státních úředníků nezávislých na vládách členských států, jejich kompetence však měly pouze roli návrhové a výkonnou. Hlavní rozhodovací pravomoc byla svěřena Radě ministrů,

mezistátnímu orgánu, který nejdříve rozhodoval jednomyslně, a od roku 1965 měl přijímat rozhodnutí na základě kvalifikované většiny (ani v tomto případě se nedostálo stanovené lhůty – viz níže). Podle vzoru ESUO bylo vytvořeno Poradní shromáždění, později přejmenované na Evropský parlament, a stejně tak byl zřízen i Soudní dvůr.

Osud těchto institucí byl opět spjat s nepředvídanými událostmi ve francouzské politice. V roce 1958 se dostal k moci generál de Gaulle a vytvořil nový ústavní režim – Pátou republiku. I když byl de Gaulle považován spíše za vlastence, myšlenky společné Evropy se nebránil.

Naopak. Navzdory všeobecným obavám, které v té době panovaly, viděl generál de Gaulle ve zřízení společného trhu výjimečnou šanci pro rozvoj francouzského hospodářství. Vehementně tedy podporoval celý proces ekonomické integrace, na druhou stranu se však tvrdě stavěl proti jakémukoli přesunutí suverenity politického rozhodování pod nadnárodní orgán. Usilovně prosazoval přijetí Společné zemědělské politiky (SZP, zavedena v roce 1962), která by zemědělcům garantovala stanovenou nákupní cenu jejich produktů. De Gaulle pak dále ve jménu soudržnosti Společenství dvakrát za sebou vetoval žádost Spojeného království o přistoupení. Domníval se, že žádosti byly založeny na oportunistických snahách a mohly by poškodit zájmy společného trhu. Jeho postoj vedl k napjatým vztahům, a to zejména s Nizozemskem, a naopak přiměl Francii k utvrzení vzájemné spolupráce s Německem v roce 1963.

Generál de Gaulle nekompromisně odmítal rozšíření pravomocí členů Komise (až do roku 1967 jí předsedal Němec Walter Hallstein). Považoval je za „technokraty, kteří přišli ke svým funkcím díky kooptaci a kteří by vytvářeli zákony ve svých kancelářích“ (tisková konference z 10. června 1965). Navíc se mu v Radě ministrů podařilo zamítnout nahrazení pravidla jednomyslnosti pravidlem většiny. Docílil toho v roce 1965 praktikováním tzv. politiky prázdné židle (Francie odmítala zasedat v Radě, dokud se otázka jednomyslnosti nevyřešila). Na začátku šedesátých let se pomocí Fouchetova a Peyrefittova plánu neúspěšně snažil prosadit svou politickou koncepci mezivládní Evropy. I přesto, že francouzská strana pravého středu (jejímž kandidátem na prezidenta byl Jean Lecanuet) s jeho evropskou politikou nesouhlasila, byl de Gaulle znovu zvolen prezidentem Francouzské republiky a od pěti partnerských zemí Francie si vymohl Lucemburský kompromis (uzavřen 30. ledna 1966). Ten členskému státu umožňuje vetovat jakékoli rozhodnutí, o němž se domnívá, že se negativně dotýká jeho důležitých zájmů.

V červenci 1967 vstoupilo v platnost sloučení tří evropských institucí (ESUO, Euratomu a EHS), a vznikla tak Evropská společenství (ES), v nichž mělo nicméně ve věci řešení problémů a rozhodovacích procesů i nadále hlavní slovo EHS.

Až do svého odstoupení z funkce v roce 1969 se Generál de Gaulle stále snažil orientovat instituce společenství spíše směrem k ekonomické než k politické integraci.

4 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE A KRIZE V OSMDESÁTÝCH LETECH

Po odchodu generála de Gaulla se 1. a 2. prosince 1969 v Haagu sešlo šest hlav členských států a předsedů vlád. Dohodli se na principu rozšiřování Společenství o nové členy, což umožnilo přistoupení Spojeného království, Irska a Dánska v roce 1973. Současně se rozhodli prohloubit svou spolupráci po hospodářské a měnové stránce. Lucemburský ministr financí Pierre Werner byl pověřen vypracováním plánu na postupné zavádění Hospodářské a měnové unie, která měla plně fungovat do roku 1980 (stanovenou lhůtu se nepodařilo dodržet). Hospodářská a měnová unie byla v usnesení Rady ministrů z 9. února 1971 definována jako „Zóna, ve které je zajištěn volný pohyb osob, zboží, kapitálu a služeb bez narušení hospodářské soutěže [...]. Svérázná měnová unie zakotvená v mezinárodním systému, která je charakterizována úplnou a neodvolatelnou konvertibilitou měn, odstraněním flukтуаčních pásem směnných kurzů a neodvolatelným stanovením parit jednotlivých měn, tedy podmínkami nezbytnými pro vytvoření jednotné měny, a jejíž součástí je systém centrálních bank ve Společenství.“

4.1 Evropská měnová jednotka

Uskutečnění tohoto cíle bylo zásadně narušeno nepředvídatelnou událostí. V roce 1973 se evropské hospodářství ocitlo v krizi. Nejdříve procházelo krizí energetickou (nárůst cen ropy), která přešla v měnovou poté, co byly Spojené státy donuceny přestat směňovat dolary za zlato, což představovalo pilíř mezinárodního měnového řádu od roku 1944. To zapříčinilo, že přestaly existovat stanovené parity mezi měnami, které tak začaly nekontrolovatelně kolísat, zatímco výrazně stoupala inflace a nezaměstnanost.

Evropské společenství se na tuto situaci snažilo reagovat usilovným zavedením mechanismu, který umožnil omezit flukтуаční pásma jednotlivých měn. Nakonec byl

v březnu 1979 vytvořen Evropský měnový systém. Jeho základem se stala evropská měnová jednotka (ECU), vůči které mohly národní měny kolísat pouze v omezeném rozpětí. Na podporu ECU vznikl Evropský fond pro měnovou spolupráci, do kterého musely členské státy vložit 20 % svých dolarových a zlatých rezerv. ECU tedy ještě nepředstavovala skutečnou evropskou měnu, která by nahradila národní měny při každodenních transakcích.

4.2 Evropský fond pro regionální rozvoj (European Regional Development Fund, ERDF)

V roce 1975 byl vytvořen důležitý nástroj pro zajištění hospodářské a sociální soudržnosti na území Společenství. Jde o Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) disponující značnými finančními prostředky pro vyrovnávání rozdílů mezi bohatšími a chudšími regiony Společenství. ERDF v současné době soustřeďuje svou činnost v tzv. znevýhodněných regionech Společenství (jižní Itálie, Portugalsko, jižní Španělsko, Korsika a Irsko) a také v oblastech závislých na upadajících průmyslových odvětvích (jako je například hornictví, hutnictví nebo loděnice).

5 POLITICKÁ OBLAST

Současně mohla Evropská společenství učinit pokrok i po stránce čistě politické. Neobešlo se to však bez jistých obtíží a zklamání. V roce 1974 byl belgický předseda vlády Leo Tindemans pověřen hlavami členských států a předsedy vlád vypracováním zprávy o perspektivách vzájemné spolupráce mezi zeměmi Společenství. Zprávu předložil v roce 1976. Tento dokument obsahoval několik ambiciózních návrhů jako například vytvoření společné zahraniční politiky a navázání spolupráce v oblasti obrany. Dále počítal s posílením pravomocí Evropského parlamentu a Komise, jejíž předseda (kterého určovaly hlavy členských států a předsedové vlád) měl být v budoucnosti uváděn do úřadu na základě zvolení Parlamentem. Tindemans zároveň nastínil možnost tzv. dvourychlostní Evropy, jež by těm členským státům, které mohly (nebo které by si to přály), dovolila se dále a hlouběji integrovat. Tindemansova zpráva byla možná až příliš ambiciózní, v některých ohledech až znepokojující, a tak zůstala pouze na papíře. Přinesla však některá zásadní témata, jež měla dlouhodobý vliv na pozdější diskuze a návrhy.

Úspěšnější, avšak méně významný krok představovala přeměna Summitu nejvyšších představitelů států a vlád, který se v letech 1969–1974 konal čtyřikrát, na orgán s pravidelnějším působením – Evropskou radu. Ta byla zřízena v roce 1974 na popud francouzského prezidenta Valéryho Giscarda d'Estainga.

Evropská rada je tvořena, stejně jako tomu bylo u jejího předchůdce, nejvyššími představiteli států a vlád. Rada zasedala třikrát ročně (od roku 1986 se schází dvakrát do roka⁴) „aby zajistila pokrok a všeobecnou soudržnost činností Evropských společenství spolu s politickou spoluprací.“ Jednotlivé státy se střídají v předsednictví Evropské rady na základě rotačního principu, který je předem daný stejně jako i místo konání schůze. Jelikož se v Evropské radě scházeli představitelé vrcholné moci jednotlivých členských států, velmi rychle se z ní stala důležitá instituce, která dělala klíčová rozhodnutí ohledně evropské integrace a určovala její hlavní směry. Ve smlouvách zakládajících Evropská společenství se nepočítalo s ustanovením Evropské rady jako samostatného orgánu Evropských společenství, a i přes její významnou roli k tomu došlo až s přijetím Jednotného evropského aktu v roce 1987.

Naopak nedostatečné pravomoci Evropského parlamentu byly o něco posíleny, a to zejména od roku 1977, kdy mu bylo přiznáno právo zamítnout rozpočet Evropských společenství. První přímé volby do Evropského parlamentu v červnu 1979 byly v té době velkou událostí. (Přímé volby do Evropského parlamentu se plánovaly již ve smlouvách zakládajících Evropská společenství, jejich uskutečnění se však opozdilo.) Od té doby je kampaň do evropských voleb, které se konají jednou za pět let, silně medializována (čtvrtá se uskutečnila v roce 1994⁵). Účast voličů se v každých volbách v jednotlivých zemích liší, ale všeobecně k nim přichází úctyhodný počet občanů (okolo 60 %). Navzdory jistým očekáváním je však již dnes jasné, že se Evropskému parlamentu nepodařilo využít podpory svých voličů, a dosáhnout tak podstatnějšího rozšíření pole jeho pravomocí. Kromě práva na zamítnutí rozpočtu neměli totiž poslanci zvolení do Evropského parlamentu až do uzavření Maastrichtské smlouvy skoro žádné pravomoci. Politické strany tak měly sklon využívat volby jako určitou formu „testu“, díky kterému mohly odhadnout své šance v příštích národních volbách. Proto byly ve volebních kampaních otázky čistě evropského charakteru někdy zastíňovány polickými či národními zájmy. Poslanci v Evropském parlamentu příslušejí k různým evropským politickým stranám. Od roku

---

⁴ Od roku 2002 zasedá minimálně čtyřikrát ročně (pozn. překl.).

⁵ Poslední, sedmé volby do Evropského parlamentu se konaly v roce 2009 (pozn. překl.).

1979 mají převahu dva politické proudy: Strana evropských socialistů a Evropská lidová strana (křesťansko-demokratická).

5.1 Osmdesátá léta a oživení

V osmdesátých letech se Společenství rozšířilo o země jižní Evropy. Řecko přistoupilo v roce 1981, Portugalsko a Španělsko v roce 1986. Toto období představovalo příležitost k oživení dynamiky Společenství, kdy došlo k tzv. prohloubení integračních snah.

Podnět k němu vyšel nejprve od nově zvoleného Evropského parlamentu, který se chtěl předvést před voliči a prohlásil, že výrazně přispěje k oživení úsilí o evropskou integraci. Většina poslanců tak následovala italského federalistu Altiera Spinelliho (1907–1986) a jeho návrh Smlouvy o založení Evropské unie, který byl přijat 14. února 1984 ve Štrasburku (237 poslanců hlasovalo pro, 31 proti). Jeho koncept byl nejambicióznější od počátku padesátých let, kdy byly vypracovány návrhy na založení Evropského obranného společenství a Evropského politického společenství. Spinelli měl v úmyslu zřídit nad členskými státy nadnárodní politický a demokratický orgán založený na principu subsidiarity, který měl sloužit jako obecná zásada pro rozdělování pravomocí mezi Společenství a členské státy. V tomto návrhu se předpokládalo, že institucím Společenství budou svěřeny „pouze ty pravomoci nezbytné pro uskutečňování takových úkolů, jež jsou tyto instituce schopny vykonávat úspěšněji než jednotlivé státy“ (předmluva Smlouvy o založení Evropské unie). Kromě běžných oblastí týkajících se Společenství měly mít instituce Evropské unie na starosti také mezinárodní vztahy, společnou bezpečnost, životní prostředí, kulturu a informovanost o Evropské unii. Návrh Smlouvy o založení Evropské unie dále zaváděl hlavně demokratický rozměr – ten kvůli Parlamentu bez pravomocí a Komisi složené z nevolených odborníků ve Společenství chyběl. Evropský parlament měl disponovat skutečnými legislativními funkcemi, které měl vykonávat spolu s Radou ministrů přeměněnou v jakýsi Senát zastupující členské státy. Výkonná moc měla být svěřena Komisi, kterou by do úřadu uváděl Parlament (tato myšlenka byla převzata z Tindemansovy zprávy).

Nicméně Spinelliho smělý návrh nebyl nikdy ratifikován, a tudíž nevstoupil v platnost. Nepřímo však podnítil vlády k tomu, aby samy činily kroky k vyvíjení evropských institucí. Evropská komise nejprve vydala v červnu 1983 ve Stuttgartu slavnostní prohlášení o Evropské unii stanovující dosažení jistých cílů v politické oblasti.

Následně byl v lednu 1985 do funkce jejího předsedy jmenován velmi energický Francouz Jacques Delors (tuto funkci vykonával až do ledna 1995).

5.2 Jednotný evropský akt

V návaznosti na myšlenku hospodářské integrace, tak důležitou pro Jeana Monneta, usiloval Delors o vytvoření prostoru bez vnitřních hranic a velkého vnitřního trhu mezi zeměmi dvanáctky, který by byl v devadesátých letech obdobou společného trhu let šedesátých. Pod jeho vedením vypracovala Komise Bílou knihu, která vyjmenovává překážky bránící v hospodářské výměně a podává soupis opatření, jež bylo třeba přijmout pro jejich odstranění (zrušení kontrol na vnitřních hranicích zemí dvanáctky, harmonizace technických a daňových norem, atd.). Těchto cílů se mělo docílit do začátku devadesátých let. Bílá kniha byla schválena Evropskou radou v červnu 1985 v Miláně.

Evropská rada částečně navázala na dynamiku vytvořenou Evropským parlamentem, její ambice však byly mnohem skromnější. Na jedné straně přišla s návrhem na pozměnění zakládajících smluv, na druhé straně zamýšlela zlepšení a institucionalizaci mechanismů politické spolupráce. Výsledky práce dvou různých skupin připravujících tyto změny byly sjednoceny do jednoho dokumentu, který je proto od té doby znám pod názvem Jednotný evropský akt. Vlády dvanácti členských států ho podepsaly 17. a 28. února 1986. Během téhož roku ho postupně ratifikovaly jednotlivé národní parlamenty a v červenci 1987 vstoupil v platnost.

Hlavním cílem Jednotného evropského aktu bylo dokončit zavedení společného trhu, a to prostřednictvím otevření velkého jednotného trhu mezi 340 miliony obyvatel, který by garantoval volný pohyb osob, zboží, kapitálu a služeb (čtyři základní svobody jednotného trhu). Tento velký trh bez překážek umožňoval Evropskému společenství (nejsilnější hospodářské mocnosti na světě) zvýšit svou konkurenceschopnost zejména vůči Spojeným státům americkým a Japonsku.

Kromě zrušení celních bariér mezi zeměmi dvanáctky prosazuje Jednotný evropský akt i odstranění necelních překážek obchodu (technických, administrativních a zdravotnických norem, atd.) spolu se zpřístupněním veřejných zakázek každé členské země pro podniky ostatních členských států bez výjimky. Celá řada opatření navíc počítala s posílením sociálně-hospodářské soudržnosti zemí dvanáctky: sblížování hospodářských

a měnových politik, vyvíjení strukturálních fondů na pomoc problémovým hospodářským sektorům a nevyspělým regionům a plánování přepravní, vědecké a technologické politiky.

Nově se Evropské společenství začalo zabývat i čistě sociální oblastí hospodářské integrace (zaměstnáním, pracovními podmínkami, atd.).

Otázky spojené s životním prostředím se díky Jednotnému evropskému aktu nakonec staly jedním z hlavních zájmů Společenství. Vznikla Evropská agentura pro životní prostředí, která je nezávislá na ostatních institucích Společenství.

Jednotný evropský akt dále posílil orgány a mechanismy Společenství. Došlo tak k institucionalizaci Evropské komise a celé oblasti tzv. politické spolupráce, zejména zahraniční politiky.

Byla utužena spolupráce mezi Komisí a Radou ministrů, které byla nadále ponechána konečná rozhodovací pravomoc. Článek 189 Jednotného evropského aktu rozlišuje tři typy aktů Společenství: *nařízení* – vztahují se beze změn na všechny členské státy, *směrnice* – stanovují cíle (a lhůty), nechávají však státům určitou volnost ve výběru prostředků pro jejich uskutečnění, a *doporučení* či *stanoviska*, která jsou nezávazná.

Rozhodování se již neuskutečňovalo na základě jednomyslnosti, jak tomu bylo po uzavření Lucemburského kompromisu v roce 1966, ale ve většině oblastí se řídilo pravidlem tzv. kvalifikované většiny – ta odpovídá většímu počtu hlasů, než je potřeba k dosažení prosté většiny. I přesto si však každý stát uchovává možnost práva veta na ta opatření, která podle něj škodí jeho hlavním zájmům. Dále byla posílena role Komise při provádění rozhodnutí ve Společenství a při jejich přezkoumávání. Také Evropský parlament hrál větší úlohu v rámci rozhodovacího procesu, nicméně nenabyl pravomocí, jimiž disponuje parlament v pravém slova smyslu. Problém tzv. demokratického deficitu evropské integrace tedy v té době ještě vyřešen nebyl.

Celkově se díky Jednotnému evropskému aktu podařilo znovu dodat Společenství onu dynamiku, která mu v předchozích letech tolik chyběla. Ta se ostatně rychle rozšířila do zemí Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), které má v současné době sedm členů – Rakousko, Finsko, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švédsko, Švýcarsko⁶. Paralelně se snahami Společenství o otevření společného trhu pracovalo ESVO od roku 1960 na uzavření dohod o volném obchodu mezi svými členskými státy. Postupně se

---

⁶ Nyní, v roce 2010, má ESVO pouze 4 členy: Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko (pozn. překl.).

ukázalo, že je nezbytné jeho úsilí spojit s činností Společenství. V lednu 1989 navrhl předseda Komise Jacques Delors způsob, jak jejich aktivity provázat, a docílit tak pokroku ve zřizování velkého jednotného trhu. Jeho iniciativa vyústila v květnu 1992 v podepsání Smlouvy o evropském hospodářském prostoru, která garantovala rozšíření čtyř svobod jednotného trhu na členské státy ESVO. Poté, co 6. prosince 1992 Švýcarsko odmítlo účast, čítal Evropský hospodářský prostor osmnáct členů (místo původně předpokládaných devatenácti) a rozprostíral se téměř po celé západní Evropě.

Dynamika Jednotného evropského aktu ztratila na významu kvůli nečekané a zásadní události – v roce 1989 se ve střední a východní Evropě začaly hroutit komunistické režimy. Schopnost čelit této nové výzvě byla hlavním důvodem k tomu, aby se Společenství pustilo do nové etapy posilování svých institucí – Maastrichtské smlouvy.

5.3 Maastrichtská smlouva

Díky referendům, která se konala během roku 1992 v Dánsku (červen) a ve Francii (září), se tato smlouva dostala do všeobecného povědomí. Byla podepsána 7. února 1992 v nizozemském městě Maastricht, ležícím na řece Máze, jako výsledek rozhodnutí Evropské rady z prosince 1991. Smlouva vešla v platnost 1. listopadu 1993 s cílem vytvořit mezi zeměmi dvanáctky Evropskou unii. Na jakých principech je tato unie založena?

5.4 Hospodářská a měnová unie

Nejambicióznějším cílem této smlouvy bylo zřídit do roku 2000 Hospodářskou a měnovou unii. V podstatě šlo o zavedení jednotné evropské měny, která by platila v členských státech. V první fázi se počítalo s vytvořením Evropského měnového institutu v roce 1994.

V další, rozhodovací fázi se přistupuje k přezkoumání hospodářské a měnové situace jednotlivých států s přihlédnutím k pěti konvergenčním kritériím:

- dodržení stanoveného flukтуаčního pásma národní měny v Evropském měnovém systému po dobu nejméně dvou let (měnová stabilita)
- míra inflace nesmí přesáhnout o více než 1,5 procentního bodu průměrnou míru inflace tří členských států s největší cenovou stabilitou

- schodek rozpočtu musí být menší než 3 % hrubého domácího produktu (HDP)
- veřejný dluh nesmí překročit 60 % HDP
- dlouhodobé úrokové sazby nesmí přesáhnout o více než 2 procentní body průměrnou úrokovou sazbu tří členských států s největší cenovou stabilitou.

Jednotnou měnu lze zavádět pouze v těch zemích, které splňují všech pět kritérií. Ostatní státy by měly udělat všechno pro to, aby se k nim mohly co nejdříve připojit. Tím bylo zavedeno schéma dvourychlostní Evropy.

Přechod na Hospodářskou a měnovou unii znamená pro členské státy ztrátu možnosti vést svou vlastní nezávislou hospodářskou a měnovou politiku. Vydáváním jednotné měny bude pověřena evropská centrální banka. Od zavedení tohoto systému se očekávalo, že podpoří hospodářský růst ve Společenství a že ECU nabude určité hodnoty vůči dolaru a jenu. Dále se předpokládalo, že bude zaručena větší měnová stabilita a dojde k odstranění nákladů spojených s převodem měn při obchodních transakcích mezi zeměmi dvanáctky.

Po vytvoření této hospodářské Evropy mělo následovat, i když v menší míře, utváření Evropy sociální (vyjma Spojeného království, které tuto část smlouvy odmítlo).

5.5 Sociální Evropa

Otázky, jako je rovnost mužů a žen, pracovní podmínky, začleňování osob vyloučených z trhu práce, informování zaměstnanců, projednání se zaměstnanci či ochrana zdraví a bezpečnosti na pracovišti, se řeší na úrovni celého společenství a rozhoduje se o nich na základě kvalifikované většiny.

Naopak princip jednomyslnosti členských států zůstal zachován při rozhodování ve věcech sociálního zabezpečení, propouštění ze zaměstnání a v oblasti nakládání s cizí pracovní silou z nečlenských států. Výhradně pod národní pravomoci patří otázky platů, odborových práv a práva na stávkou či na vyluku.

5.6 Politická unie

Dalším důležitým bodem Maastrichtské smlouvy je politická unie, která vznikla zejména díky zavedení společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Určování jejích obecných směrů je úkolem Evropské rady. O provádění společných akcí, které se podle nich mají řídit, rozhoduje Rada ministrů na základě jednomyslnosti. Předpokládá se, že bezpečnostní politika se v budoucnu přemění na skutečnou společnou obrannou politiku. Vykonávání společných akcí má mít na starosti Západoevropská unie – vojenská organizace vytvořená v roce 1954 (viz *l'Europe en bref: les Institutions européennes*), jejímiž členy je většina členských států Společenství.⁷

Tuto politickou složku doprovází opatření na podporu skutečného evropského občanství. Ať se místo bydliště občanů Unie nachází kdekoli, mají právo volit a být voleni v obecních a evropských volbách. Dále mají právo na volný pohyb a pobyt po celém území Unie. Pokud se nacházejí v některé ze třetích zemí, mohou se obrátit na ambasádu či konzulát jakékoli členské země.

Maastrichtská smlouva tedy rozvíjí dvojí logiku. V politické oblasti zůstává zachována mezivládní pravomoc, která se opírá o dva klíčové orgány – Evropskou radu a Radu ministrů. Naopak v ostatních směrech se na rozhodovacím procesu mnohem více podílí Společenství jako celek. Tím se výrazně rozšířila oblast těch opatření, k jejichž schválení již není třeba jednomyslnosti, nýbrž kvalifikované většiny členských států. Demokratizace fungování komunitárních institucí je nicméně i nadále nedostatečná. Jediným orgánem Společenství, který je volen přímo, zůstává Evropský parlament. Okruh jeho pravomocí však sahá o něco dále, a to například při tzv. procesu spolurozhodování, kdy je potřeba jeho souhlasu při zavádění opatření v daných oblastech. Jedná se o opatření týkající se mezinárodních smluv se zásadními institucionálními a rozpočtovými důsledky, přijímání nových členů do Společenství a zejména organizace a koordinace strukturálních fondů. Komisi uvádí do úřadu Evropský parlament na základě Akčního programu Společenství, který Komise předloží.

Některé členské státy by se každopádně mohly obávat, že postupem času by všechny jejich národní pravomoci převzal „Brusel“. Aby se takovým obavám zabránilo, zavedla Maastrichtská smlouva princip subsidiarity (Článek 3B). Jde o rozdělení

---

⁷ V roce 2010 má Západoevropská unie 10 členských zemí, 6 přidružených zemí a 7 přidružených partnerů a pozorovatelů (pozn. překl.).

pravomocí mezi Společenství a členské státy. Princip subsidiarity stanovuje, že Společenství zasahuje „pouze tehdy a do té míry, pokud sledovaných cílů nemůže být dosaženo uspokojivě na úrovni členských států, a proto, z důvodu jejich rozsahu a účinků, jich může být lépe dosaženo na úrovni Společenství.“ A tedy „činnost Společenství nepřekročí rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů této smlouvy.“

6 ZÁVĚREM⁸

Pád komunistických režimů na Východě spolu s ekonomickou krizí na počátku devadesátých let po Evropské unii vyžadují, aby přijala mnohé výzvy. Evropě již nehrozí přímé nebezpečí zvenku, které bylo dříve silným faktorem spojenectví. Navíc Německo, které se po pádu Berlínské zdi znovu sjednotilo, může představovat díky své nově nabyté pozici motiv k vyvolávání nových napětí. Hospodářský růst v druhé polovině osmdesátých let zůstává jen pouhou vzpomínkou. Průměrná míra nezaměstnanosti se ve Společenství pohybuje okolo 10 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele je v nejbohatších regionech až čtyřikrát větší než v těch nejchudších (některé regiony tedy oproti jiným prosperují čtyřikrát více). Vyrovnavání těchto rozdílů mají na starosti Fondy soudržnosti ustanovené Maastrichtskou smlouvou. Vzhledem k těmto znepokojujícím skutečnostem, které se týkají běžného života, hodnotí činnost Společenství jako neuspokojivou čím dál tím větší část obyvatelstva. A bezmocnost Společenství vůči událostem v Jugoslávii mu koneckonců ke zvýšení reputace také moc nepomohla.

Z nedávných debat okolo Maastrichtské smlouvy se každopádně můžeme v budoucnosti hodně poučit. Především ukázaly, že pokud bude tradiční přístup k hospodářské integraci, tak vzácný pro Jeana Monneta, stále nezbytný, je třeba vyvinout stejné úsilí také v dalších oblastech. A to zejména v sociální a politické sféře (s větší demokratickou legitimitou), neboť Maastrichtská smlouva v těchto bodech přináší pouze částečné řešení.

---

⁸ Od vzniku této publikace uplynulo již 15 let, je tedy třeba si uvědomit, že některé informace obsažené v této kapitole, již nejsou aktuální (pozn.překl).

II Komentář překladu

1 ÚVOD

Jako text k překladu pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala publikaci s názvem *L'Europe en bref – L'Union européenne*, jejímž autorem je doktor politologie François Saint-Ouen. Byla vydána v roce 1995 francouzským nakladatelstvím Actes Sud (Arles) pod záštitou Evropského kulturního centra (Centre européen de la culture), které sídlí v Ženevě. Tato organizace byla založena v roce 1950 a je považována za jednu z prvních evropských institucí. Na svých internetových stránkách uvádí, že jejím cílem je podporovat evropskou kulturu, vzdělání a občanství. Kniha vyšla v rámci edice *L'Europe en bref* a spolu se třemi dalšími publikacemi (*Les Institutions européennes*, *L'Europe des régions* a *L'ONU et les grandes organisations internationales*) tvoří jeden soubor. V současné době se tato edice sestává z šesti takových souborů, které dohromady čítají na dvacet titulů. François Saint-Ouen je autorem celkem tří z nich.

1.1 Téma a obsah

Kniha má za úkol seznámit čtenáře se základními milníky v historii Evropské unie a prohlubováním evropské integrace vůbec. Jejím cílem je podat čtenáři přehled o procesech výstavby evropských institucí a jejich fungování, dále mu představit a vysvětlit základní pojmy týkající se této problematiky a seznámit ho s osobnostmi spojenými s daným vývojem. Publikace tak podává ucelený náhled na vznik Evropské unie s ohledem na historické, kulturní a společenské události, které její vytvoření doprovázely.

1.2 Výběr textu

Evropská unie je významnou organizací jak v měřítku evropském, tak i mezinárodním. Základní informace ohledně její historie a struktury, které tento text předkládá, by tedy měly být součástí všeobecného přehledu každého Evropana. Podle mého názoru by překlad této publikace do češtiny mohl přispět k rozšíření vědomostí českých čtenářů o této problematice. Kromě zajímavého a důležitého tématu mne pro výběr textu dále motivovala i možnost načerpání nových informací, české a francouzské terminologie z této oblasti a získání základního přehledu o etapách evropské integrace.

Zároveň mi překládání tohoto textu umožnilo seznámit se s internetovou databází evropské legislativy EUR-Lex, a naučit se tak pracovat s paralelními texty evropského práva a vyhledávat v nich potřebné informace a terminologii.

2 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA ORIGINÁLU

Tato kapitola je věnována analýze překládaného textu z hlediska vnitrotextového a vnětextového. Jednotlivé příklady jsou uváděny kurzívou a v závorce následuje označení O (originál = výchozí text) či P (překlad = cílový text) spolu s číslem stránky, na které se daný příklad nachází.

2.1 Funkční charakteristika textu

Jedná se o psaný, připravený a monologický projev komunikačního řádu. V textu se vyskytuje velké množství termínů, citací, dat a procentuálních údajů, dochází k častému opakování slov a slov z nich odvozených jako například *créer, former, projet, ambitieux, institution, organisation* a dalších, hojně se vyskytují uvozovky a závorky. Lze tedy říci, že text je psán v odborném stylu s popularizačními prvky. Ty se projevují například v syntaxi, kdy se autor snaží být kreativní, a také ve výběru stylisticky zabarvených slov. Cítíme, že autor se snaží upoutat pozornost čtenáře a předat mu informace zajímavým způsobem.

V textu se uplatňuje zejména slohový postup informační, ale vyskytují se v něm i prvky postupu popisného a vyprávěcího. Řídíme-li se rozlišením jazykových funkcí podle Romana Jacobsona, plní tento text v první řadě funkci referenční neboli informativní. Z velké části jde o text explikativní a deskriptivní. Hlavním cílem autora je předat čtenáři věcně správné a srozumitelné informace z dané oblasti a seznámit ho s novými termíny. Najdeme zde však i funkci konativní, kdy se autor obrací ke čtenáři například ve formě otázky: *De quoi est-elle faite ?* (O: 44). Tím dochází k oživení sdělení a upoutání pozornosti čtenáře. Stejnou funkci plní i užití zájmena *on*. Dále, i když v poměrně menší míře, plní text funkci expresivní. Na několika místech cítíme hodnocení autora, například když v závorce komentuje *cette disposition était prévue depuis l'origine dans les Traités, mais tardait à être concrétisée !* (O: 35).

2.2 Vnětextové faktory

2.2.1 Místo a čas

Text popisuje období druhé poloviny dvacátého století, přesněji od konce druhé světové války po podepsání Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Autor se tedy vrací do minulosti, kterou na některých místech porovnává se současností, na druhé straně však

často předjímá. V poslední kapitole se zabývá Maastrichtskou smlouvou. Ta byla v době vydání originálu poměrně aktuálním tématem, v dnešní době bychom za její paralelu mohli označit například Lisabonskou smlouvu. Od roku vydání originálu nás dělí již 15 let, což ve vývoji Evropské unie znamená velký skok a mnoho změn. Při překladu bylo tedy třeba na některých místech zohlednit dobu originálu a přistoupit k aktualizaci, což jsem řešila ve většině případů přidáním poznámky pod čarou. Pro ilustraci lze uvést ty členské státy Evropské unie, které přistoupily v roce 2004, ale o kterých autor píše, že jejich přijetí do společenství je ve fázi projednávání.

Jak již bylo uvedeno, kniha vyšla pod záštitou Evropského kulturního centra v Ženevě v roce 1995.

2.2.2 Médium

Kniha je součástí edice *L'Europe en bref*, která byla vydávána postupně v letech 1995-1999. Publikace jsou uspořádány do šesti souborů a podíleli se na nich různí autoři. Jedná se většinou o útlé knihy kapesního formátu (v rozsahu vždy přibližně dvaceti normostran), které vždy pojednávají o určitém evropském tématu a mají za cíl podat čtenáři základní informace z této oblasti a seznámit ho s klíčovými termíny. Namátkou můžeme jmenovat několik titulů: *Citoyenneté et nationalité*, *Paix et sécurité* či *L'Europe et l'énergie*. Mohli bychom říci, že se jedná o jakési brožury, které mají funkci „průvodce“ napříč různými evropskými otázkami a tématy.

2.2.3 Odesílatel

Autorem textu je doktor politologie François Saint-Ouen, který v současné době působí jako docent na Ženevské univerzitě, v době vydání publikace vyučoval také na univerzitě v Remeši. Nyní je členem několika institucí a nadací, jako je Fondation Denis de Rougemont pour l'Europe a Fondation Européenne pour le Développement Durable des Régions, a spolupracuje s Evropským kulturním centrem v Ženevě. Zabývá se otázkou evropské integrace a jejím současným vývojem, komparativní politologií a problematikou federalismu. Mezi jeho nejznámější publikace patří například *Nationalismes en Europe centrale et orientale : conflits ou nouvelles cohabitations ?* (1997), která je dostupná v Národní knihovně České republiky, dále můžeme jmenovat *Le fédéralisme* (2005), *Les grandes figures de la construction européenne* (1997) či *Penser l'Europe à Genève :*

l'héritage de Denis de Rougemont (2008). Podle dostupných informací nebylo doposud žádné z jeho děl přeloženo do češtiny.

2.2.4 Adresát

Kniha je určena čtenářům všech věkových kategorií (samozřejmě s výjimkou dětí), kteří chtějí získat znalosti o vzniku Evropské unie a o evropské integraci vůbec. Čtenář nemusí být v těchto otázkách příliš zběhlý – autor vyzdvihuje základní etapy evropské integrace a klade důraz na seznámení čtenáře se základními termíny. V knize se však vyskytuje i několik míst, kterým pravděpodobně bez hlubších vědomostí zcela neporozumíme. Například v kapitole *Od ESUO k EHS* autor píše: *Les Anglais, contactés, refusèrent de collaborer avant d'essayer de torpiller le projet au nom du "libre-échange"*. (O: 21). Pokud čtenář neví, že Britové spolu s ostatními státy, které nebyly členy EHS, založili Evropské sdružení volného obchodu jako paralelu EHS, význam pojmu *"libre-échange"* mu zůstane zahalen.

Z celkové koncepce knihy, především z jejího formátu a rozsahu, lze usuzovat, že slouží jako stručný přehled podávající základní informace o daném tématu. A tak čtenáře, který o tuto problematiku nejeví přílišný zájem, rozhodně neodradí. Ten bude mít naopak pocit, že mu informace budou představeny ve stručné a přehledné podobě, a navíc v souvislostech. Z toho plyne, že předpokládaným adresátem zajisté nejsou odborníci z daného oboru, kteří by ji vnímali jako příliš stručnou a repetitivní. Publikace byla původně určena frankofonnímu čtenáři.

2.3 Vnitrotextové faktory

2.3.1 Výstavba, členění a grafika textu

Kniha je rozdělena na kapitoly a podkapitoly podle chronologického vývoje evropské integrace a podle tematických okruhů. Kapitoly však nejsou nijak číslovány, čtenář se orientuje pouze podle stylu nadpisu, a tedy podle velikosti písma, což může být někdy matoucí (nevíme, jedná-li se o kapitolu či podkapitolu). Text je dále členěn do různě dlouhých odstavců. Nová kapitola vždy začíná na nové stránce, a to vpravo. V knize se z tohoto důvodu nacházejí prázdné stránky, v jednom případě i tři za sebou. Ty jsou většinou číslovány, není to však pravidlem (prázdné stránky a stránky s fotografiemi jsou nečíslované, v několika případech najdeme i stránku s textem bez čísla). Text je doplněn

několika černobílými fotografiemi, jejichž autorem je fotograf Nicolas Crispini. Na konci knihy najdeme grafickou přílohu se schematickým znázorněním jednotlivých etap evropské integrace a mapkou Evropy zobrazující jednotlivé členy evropských uskupení (EU, ESVO a Evropského hospodářského prostoru). Příloha není součástí překladu.

2.3.2 Rovina gramatická a syntax

První věta této knihy začíná zájmenem *on*. V tomto případě autor tímto zájmenem označuje jak sebe, tak i čtenáře, navazuje se čtenářem kontakt. V následujících případech autor neoznačuje ani sebe ani čtenáře, převod do češtiny pomocí první osoby plurálu tedy není na místě: *que l'on parlera de plus en plus de (...) et que l'on remplacera le sigle* (O: 20). Je vhodné ho převést pasivem či reflexivním pasivem: *se začal stále častěji používat (...)* a *zkratka EHS byla nahrazena* (P: 8). To se týká také použití tohoto zájmena na straně 17 originálu: *Dans l'une des versions préparatoires, on peut lire (...)*.

Ve francouzštině se velmi často užívá polovětných vazeb, kdy dochází k větší kondenzaci než v češtině. Jedná se především o přítomné a minulé participium (*participe présent/passé*) a přechodník přítomný (*gérondif*), které vyjadřují doprovodné činnosti (*les actions secondaires*). Do češtiny se tyto konstrukce převádějí zejména pomocí vedlejších vět, minulé participium lze překládat také pomocí přídavných jmen slovesných. To ukazuje i následující souvětí, kde se vyskytuje jak *gérondif*, tak i přítomné participium: *L'Europe communautaire tenta de réagir en mettant laborieusement au point un mécanisme permettant de limiter les marges de fluctuation entre ses diverses monnaies.* (O: 28) – *Evropské společenství se na tuto situaci snažilo reagovat usilovným zavedením mechanismu, který by umožnil omezit flukтуаční pásma jednotlivých měn.* (P: 14) Dalším charakteristickým prvkem je užití předložky a minulého infinitivu, které jsem v tomto případě přeložila pomocí vedlejší věty časové. *Il est entré en vigueur le 1er novembre 1993 après avoir été ratifié par les douze Etats membres.* (O: 12) – *Smlouva vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 poté, co ji ratifikovali všichni členové evropské dvanáctky.* (P: 9)

Dalším typickým rysem francouzštiny jsou verbonominální vazby, jako například *entrer en activité* (O: 19) – *zahájit činnost* (P: 11), *se rendre compte de* (O: 18) – *uvědomit si* (P: 10), *faire pression* (O: 19) – *prosazovat* (P: 11).

Z kontrastivního hlediska se francouzština dále liší od češtiny tím, že užívá jména tam, kde jsou pro češtinu typičtější slovesa: *Après le retour de la Lorraine à la France en 1918* (O: 17) – *Když v roce 1918 Lotrinsko znovu připadlo Francii* (P: 10), *Tel est l'acte de*

naissance des Communautés européennes (O: 18) – *Tak se zrodila Evropská společenství* (P: 11).

Pro francouzštinu jsou charakteristické i neosobní vazby, kdy je neosobní sloveso ve třetí osobě a podmět vyjadřuje zájmeno *il*: *pour Jean Monnet et d'autres, il s'agissait d'éviter* (O: 21). V tomto případě jsem však v rámci srozumitelnosti a zachování koheze textu tuto vazbu nepřekládala pomocí výrazu *šlo o*, ale následně: *Jean Monnet se však spolu s ostatními snažil předejít* (P: 12). Zajímavá je také neosobní vazba *restait à convaincre* (O: 17) – *nyní jen stačilo přesvědčit* (P: 10) s elipsou neosobního zájmena *il*. Neosobní vazby se do češtiny rovněž překládají pomocí neosobních sloves, podmět však zůstává nevyjádřený.

Po syntaktické stránce je tento text velice různorodý. Najdeme v něm jak krátké věty jednoduché jako *Il le rendit en 1976*. (O: 33), které působí úsečněji a přidávají textu na dynamice, tak i dlouhá a rozvitá souvětí, ve kterých se často vyskytují polovětné a předložkové vazby, vsuvky (ať už v závorce či oddělené pomlčkou nebo čárkami) a citace. *Destinées à élire des parlementaires sans véritable pouvoir jusqu'au Traité de Maastricht (sauf en matière budgétaire), les élections européennes ont ainsi tendance à être utilisées par les partis politiques comme une sorte de "test" permettant de compter leurs forces en vue des prochaines élections nationales*. (O: 35) Pro odborný styl jsou takové věty typické. Objevují se zde dlouhé premodifikace (v tomto případě pomocí minulého participia) i postmodifikace (přítomné participium). Pokud nahlédneme na segmentaci textu jako celku, zjistíme, že autor má sklon k nadužívání závorek (viz kapitola Překladatelské problémy, Syntax).

Nesmíme zapomenout ani na interpunkci, jejíž použití se ve francouzštině v některých případech od češtiny výrazně liší. Jedná se především o užití vykřičníku (viz Rovina stylistická) a dvojtečky. Dvojtečka má ve francouzštině několikerý význam – následuje po ní buď přímá řeč, výčet nebo vysvětlení, zdůvodnění či důsledek. V posledním případě ji do češtiny nejčastěji převádíme pomlčkou, vedlejší větou či jinými prostředky: *qui allaient déboucher sur la création d'une organisation sans pouvoir : le Conseil de l'Europe* (O: 16) – *vyústil v ustanovení Rady Evropy – organizace, která nemá žádné pravomoci* (P: 9), *Une méthode qui engendra, par étapes successives, des institutions nouvelles et originales : celles de l'Union européenne* (O: 8) – *Jeho koncepce umožnila postupné založení nových svébytných institucí, které se následně přeměnily v orgány Evropské unie* (P: 7).

2.3.3 Rovina lexikální

V textu najdeme velké množství termínů, což je dáno jeho odborným rázem. Jedná se zejména o terminologii z oblasti evropského práva a "evropské hantýrky". Tyto termíny mohou odkazovat na jednotlivé evropské instituce (*Communauté économique européenne, Communauté européenne du Charbon et de l'Acier, Agence européenne pour l'environnement*), orgány (*Commission, Conseil de Ministres, Haute Autorité*), dokumenty (*Livre Blanc*), smlouvy (*Traité de Rome, Acte unique européen, Traité de Maastricht*), návrhy (*rapport Tindemans*), fondy (*fonds structurels*), ale také označovat různé strategie (*coopération politique*), politiky (*politique agricole commune, politique étrangère et de sécurité commune*), oblasti (*régions défavorisées*) a principy (*critères de convergence, subsidiarité, marché commun, marché unique*). Toto jsou oficiální termíny, které se vyskytují v textech evropského práva, tudíž mají již zavedený český ekvivalent. Najdeme zde také přímé terminologické výpůjčky z angličtiny – *pool* a *lock-out*. Dále se v textu vyskytují i jiné, hovorovější termíny jako například *Europe de Six* a několik finančních a ekonomických výrazů jako *rapports de parité, fourchette* nebo *taux d'inflation*.

S odborným stylem jsou spojena také různá slovesa (*investir*), slovesné vazby (*entrer en vigueur, renforcer les mécanismes, stimuler le développement économique, mettre en place*) a předložková spojení (*en vue de, dans le cadre de*).

Zvýraznění a zdůraznění jednotlivých termínů autor naznačuje uvozovkami. Jejich užívání je však ve výchozím textu nejednotné. Autor jimi označuje jak názvy jednotlivých institucí a orgánů, tak i termíny užívané v evropském právu, např. *les orientations générales* (O: 48). Dále se vyskytují i u výrazů, které se v evropském právu nepoužívají, nemají tedy oficiální charakter, např. *Europe de Six* (O: 11), *père de l'Europe* (O: 17), a zároveň je najdeme i u lexikálních jednotek, které se v tomto kontextu za termíny nepovažují, např. *test* (O: 35), *campagne* (O: 35). Takovéto užití uvozovek může být někdy pro čtenáře matoucí (neví, jestli se jedná skutečně o termín). Pro překladatele to znamená, že musí každý pojem v uvozovkách pečlivě ověřit a zjistit, jestli se jedná o termín či nikoli. Dalším případem nejednotnosti v užití uvozovek najdeme například u termínu *Grand Marché unique*. Na straně 11 ho najdeme s uvozovkami, na straně 44 se však již vyskytuje bez uvozovek. Z toho bychom mohli vyvodit závěr, že uvozovky se užívají u termínů, které se v textu vyskytují poprvé, a jsou tedy pro čtenáře nové. To však neplatí u jiných termínů, např. u pojmu *le compromis de Luxembourg* (O: 24, 42), který se vyskytuje pokaždé s uvozovkami.

Na základě této analýzy můžeme usuzovat, že autor uvozovky nepoužívá zcela systematicky. Navíc je jejich užití až příliš časté. Jde o individuální styl autora, jeho poetiku.

I přes časté opakování slov, které je pro odborný styl charakteristické, se autor snaží hledat různá textová synonyma (*créer = former, constituer, établir*). Naopak mnohokrát se v textu vyskytuje výraz *véritable: un véritable pouvoir fédéral européen* (O: 20), *établir un véritable marché commun* (O: 22), *une véritable Politique Agricole Commune* (O: 23), *une véritable Union économique et monétaire* (O: 27), *un véritable pouvoir politique supranational et démocratique* (O: 37). Kromě uvedených příkladů se vyskytuje ještě na straně 38, 43 a 48. Vidíme tedy, že dochází k nadužívání tohoto výrazu. Ve všech případech plní funkci zdůrazňovací. Při překladu jsem se snažila obměňovat tento výraz synonymy jako *opravdový, skutečný, v pravém slova smyslu*. Na některých místech jsem ho vynechala, aby i u překladu nedošlo k jeho nadužívání, které by působilo příznakově. Dalším výrazem, který se v textu vyskytuje několikrát a vyjadřuje opět poetiku autora, je adjektivum *ambitieux*. Při překladu jsem opět obměňovala kontextová synonyma *ambiciózní* a *smělý*, jelikož v českém odborném i populárně naučném textu je takové opakování slov spíše nežádoucí.

Kromě termínů a neutrálních výrazů se zde vyskytují i stylisticky zabarvená slova, která text oživují a do určité míry ho odpoutávají od strohého úřednického jazyka (le langage de bois). Pro překlad do češtiny jsem se však rozhodla nivelizovat, a tedy užít stylisticky neutrálnější výrazy, která jsou podle mého názoru pro tento text vhodnější a nepůsobí rušivě. *La Communauté européenne du Charbon et de l'Acier (...) est chapeauté par* (O: 19) – *dohlížel na něj* (P: 11), *Le projet était peut-être trop ambitieux, il s'enlisa.* (O: 20) – *projekt byl zřejmě až příliš ambiciózní – neprošel* (P: 12), *Mais très vite il doit déchanter* (O: 16) – *Velmi rychle však musel od své vize upustit* (P: 9), *est mise sur pied* (O: 42) – *vznikla* (P: 19), *l'économie mondiale bascula dans la crise* (O: 28) – *se světové hospodářství ocitlo v krizi* (P: 14).

2.3.4 Rovina stylistická

Základním stylistickým znakem tohoto textu je kondenzace. Autor se snaží na poměrně malém prostoru podat čtenáři co nejvíce informací. Při překladu je však třeba dbát na to, aby nebyla porušena textová koheze.

Jak již bylo uvedeno, jedná se o odborný styl s prvky populárně naučného. Pro odborný styl je charakteristická neosobnost, nezaujatost, objektivita a především věcná správnost. Tento text však není zcela neutrální. Některá fakta jsou podávána s expresivním nádechem, cítíme určité hodnocení autora. To je způsobeno výběrem stylistických prostředků. Je třeba zdůraznit, že některé prostředky, které se mohou objevit ve francouzském odborném či populárně naučném textu (jak dokazuje i tato publikace), jsou pro odborný text v českém prostředí nemyslitelné. To se týká například užití vykřičníků, které plní funkci zdůrazňovací: *cette disposition était prévue depuis l'origine dans les Traités, mais tardait à être concrétisée !* (O: 35), *Cette communauté devait mener à l'instauration d'un véritable pouvoir fédéral européen avec une Chambre des peuples, un Sénat votant les lois et un grand "Conseil exécutif" fonctionnant comme gouvernement européen !* (O: 20). Do češtiny jsem proto vykřičníky nepřeváděla. Zajímavé je také užití slovesa *concocter*, které bychom v tomto typu textu nečekali: *en assumant la responsabilité politique du projet que Monnet et son équipe avaient concocté* (O: 17) – *převzal zodpovědnost za návrh vypracovaný Monnetem a jeho kolegy* (P: 10). *Le Nouveau Petit Robert 2009* jeho stylistické zabarvení dokonce označuje jako *plaisanterie*, což znamená „*emploi qui vise à être drôle, à amuser, sans ironie.*“ V tomto kontextu tedy návrh Jeana Monneta dostává až negativní, posměšné konotace. Proto jsem opět přistoupila k nivelizaci. Najdeme zde i další výskyty expresivity: *le général de Gaulle parvint à arracher au cinq Etats partenaires de la France le "compromis de Luxembourg"* (O: 24).

Autor text na několika místech stylisticky ozvláštňuje i různými obraznými vyjádřeními a metaforami, které jsem se při překladu snažila zachovat. *La chambre des députés française devait finalement lui donner le coup de grâce, l'enterrant définitivement le 30 août.* (O: 20) – *Francouzská poslanecká sněmovna mu nakonec musela dát ránu z milosti a 30. srpna 1954 ho definitivně pohřbila.* (P: 12), *Alors, il joue la carte de la réconciliation franco-allemande* (O: 16) – *rozhodl vsadit na francouzsko-německé usmíření* (P: 9), *le rapport Tindemans resta lettre morte* (O: 33) – *zůstala pouze na papíře* (P: 15).

Objevuje se zde i syntaktický paralelismus: *Il refusa – avec succès ... il avait demandé – sans succès* (O: 24). Ten se mi bohužel kvůli členité syntaxi originálu a systémovým rozdíům mezi češtinou a francouzštinou nepodařilo zachovat.

2.3.5 Koheze a koherence

Tato kniha tvoří tematicky ucelenou kohezní a koherentní jednotku. Výstavba textu je logická a chronologická. Autor nás nejdříve seznámí s obsahem knihy a uvede nás do dané problematiky. Pak následují jednotlivé kapitoly, které se věnují specifickým tématům a vzájemně na sebe navazují.

Najdeme zde jak prvky koheze gramatické (deiktika – osobní, ukazovací a přivlastňovací zájmena, časové a místní indikátory, eliptické vyjadřování, konjunkce, použití určitých a neurčitých členů, kongruence, shoda přísudku s předmětem, který předchází), tak i koheze lexikální (opakování slov, synonymie, kolokace). Toto jsou vybrané příklady koheze: *ces trois institutions* (O: 10), *Il lest entré en vigueur* (O: 12), *la première ... la seconde* (O: 15), *A cette époque* (O: 15), *sa démission du pouvoir* (O: 24).

Někdy se však v textu vyskytují dlouhá souvětí se závorkami, vsuvkami, pomlčkami či citacemi. Obsahují velké množství informací, a mohou tak textovou kohezi narušovat. To je třeba při překladu zohlednit: *Lors d'un Conseil des ministres tenu le 9 mai 1950, Robert Schuman attendit la fin de la séance pour avancer, d'une façon plus "elliptique et moins audite encore qu'à l'accoutumé" (Mémoires, p. 439), le projet du "pool" franco-allemand du charbon et de l'acier devant être proposé le lendemain à Londres, lors de la réunion des "trois Grands" (USA, GB, France).* (O: 18)

3 METODA PŘEKLADU A TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ

Cílem překladu je zachování funkční ekvivalence s originálem. Při překládání jsem se proto snažila dbát na to, aby cílový text přinášel čtenáři srozumitelné, jasné a fakticky správné informace. Proto jsem někdy dávala přednost volnějšímu, avšak jasnějšímu překladu před doslovností. Při překladu tak docházelo k vědomým posunům na gramatické, lexikální, syntaktické i stylistické rovině.

Účelem této práce je zpřístupnit českému publiku tento zajímavý a poučný text, který i přes jistou neaktuálnost i v dnešní době přináší mnoho užitečných informací.

Při překládání tohoto textu jsem musela řešit mnoho překladatelských problémů. Některé byly popsány již v předchozí části práce. V této kapitole se budeme věnovat těm nejdůležitějším a nejzajímavějším.

3.1 Převedení metatextovosti

V překládaném textu se vyskytují dva základní typy metatextovosti. Zaprvé autor odkazuje na publikace, které vyšly v kolekci spolu s překládanou knihou. Tyto odkazy jsou vždy uvedeny v závorce a kurzívou. V překladu jsem je ponechala kurzívou ve francouzském znění a v poznámce pod čarou jsem uvedla jejich český překlad: *cette dernière étant la seule à refuser l'EEE (voir l'Europe en bref : les Institutions européennes)*. (O: 12) – to však jako jediné členství v Evropském hospodářském prostoru odmítlo (viz *L'Europe en bref: les Institutions européennes*). (P: 9). V poznámce pod čarou je uveden český překlad: *Evropa ve zkratce – Evropské instituce*. Je zajímavé, že když autor opakuje tento odkaz, užívá textového orientátoru *supra* (O: 16), a to zřejmě proto, že nechce celý název opět vypisovat. Já jsem však v překladu z důvodu přehlednosti a jasnosti uvedla celý název publikace (P: 9). Když však autor užívá orientátoru *infra* (O: 22), je třeba si uvědomit, že v tomto případě neodkazuje na publikaci, nýbrž na text samotný.

Druhým typem metatextovosti jsou citace z různých zdrojů. Autor cituje z *Paměti (Mémoires)* Jeana Monneta (O: 16, 17, 18), které podle dostupných informací nebyly přeloženy do češtiny. Z tohoto důvodu uvádím své vlastní překlady (P: 9, 10, 10), například *d'une façon moins „elliptique et moins audible encore qu'à l'accoutumée“* (O: 18) – „stručnější a tišší než obvykle“ (P: 10).

Dále autor cituje z různých dokumentů spojených se vznikem Evropských společenství a Evropské unie. Pokud tyto dokumenty byly přeloženy do češtiny, uvedla jsem v překladu jejich oficiální znění, které je volně dostupné na internetu (viz Bibliografie). Konkrétně jde o následující dokumenty: *Schumanův plán* (O: 18, P: 10, 11), *Smlouva o založení EHS* (O: 22, P: 12), *Smlouva o založení Evropské unie* (O: 37-38, P: 17) a *Maastrichtská smlouva* (O: 50, P: 23). Mezi dokumenty, které se mi nepodařilo najít v českém znění (a které tedy s největší pravděpodobností v češtině ani neexistují) patří usnesení Rady ministrů z 9. února 1971 (O: 27-28, P: 14) a citace na straně 34 originálu (P: 16), kde není uveden zdroj. Pro tyto citace tedy uvádím v cílovém textu vlastní překlad.

Autor také cituje výrok Charlese de Gaulla z tiskové konference konané 10. června 1965 (O: 23-24, P: 13). V tomto případě jsem bohužel nedohledala ani francouzské znění zápisu z této konference, a tak jsem opět použila vlastní variantu překladu.

3.2 Slovesný čas originálu

Autor v textu popisuje jak současné (současné v době vydání originálu), tak i minulé události. Pro oživení některých pasáží užívá historický prézens. S tím je spojeno i případné užití budoucího času. *En 1948, Jean Monnet, responsable du "Plan" chargé de redonner vie à l'économie française détruite par la guerre, se pose deux types de questions.* (O: 15) – *V roce 1948 si Jean Monnet, pověřený vypracováním plánu na obnovu válkou zničené francouzské ekonomiky, položil dvě různé otázky.* (P: 9) V některých případech plní užití historického prézentu v češtině, stejně jako ve francouzštině, funkci oživovací – vtáhne čtenáře více do děje. Při popisu minulých událostí však v češtině působí příliš časté užívání historického prézentu nepřírozně, až příznakově, někdy může způsobovat i dvojnáčnost sdělení. Pro překlad tohoto času do češtiny jsem proto volila préteritum. Ve výše uvedeném příkladě by sice bylo možné převést historický prézens i do češtiny, jeho užití bychom pak museli zachovat i v navazujících větách, což by mohlo působit nuceně. V následujícím příkladě je již užití préterita v češtině zcela na místě. *Le projet fut accepté sans que la plupart des politiciens se rendent compte de l'ampleur de ses conséquences.* (O: 18) – *Návrh byl na zasedání přijat, aniž by si většina politiků uvědomovala, jaký budou mít jeho následky význam.* (P: 10)

Problematické bylo zejména řešení slovesného času v poslední kapitole. Autor v ní mluví o Maastrichtské smlouvě, která byla v době vydání originálu aktuálním tématem.

Některé její body v té době ještě nebyly realizovány, ale na druhou stranu zůstávají platné i dnes. V některých případech navíc není jasné, užívá-li autor přítomný čas ve funkci historického prezentu či nikoli. Autor naopak často předjímá a popisuje fakta, ke kterým teprve mělo v budoucnosti dojít. To se týká například založení Evropské centrální banky, která vznikla až v roce 1998. Autor o ní proto mluví jako o *une banque centrale européenne*. Z těchto důvodů jsem v této kapitole užívala v konkrétních případech takový čas, který čtenáři podává sdělení co nejjasněji a který na něj nepůsobí rušivě. Dochází tak ke střídání minulého, přítomného i budoucího času. *Quel que soit leur lieu de résidence, les citoyens de l'Union auront le droit de vote et seront éligibles aux élections municipales et européennes.* (O: 48) – *At' se místo bydliště občanů Unie nachází kdekoli, mají právo volit a být voleni v obecních a evropských volbách.* (P: 22)

Přítomný čas jsem užívala i v případech, kdy autor komentuje popisované události z aktuálního pohledu tehdejší doby. Zde je třeba si uvědomit, že některé informace nemusejí být v současnosti platné. *Pourtant, il est clair aujourd'hui que le Parlement européen, contrairement à ce que certains espéraient; n'est pas parvenu à faire valoir sa légitimité populaire pour obtenir une augmentation substantielle de ses compétences.* (O: 35) – *Navzdory jistým očekáváním je však již dnes jasné, že se Evropskému parlamentu nepodařilo využít podpory svých voličů, a dosáhnout tak podstatnějšího rozšíření pole jeho pravomocí.* (P: 16)

3.3 Abstraktnost francouzštiny versus konkrétnost češtiny

V tomto textu se na několika místech projevila ona často zmiňovaná abstraktnost francouzštiny. V některých případech mi tato abstraktnost dokonce bránila v porozumění a bylo nutné tyto případy prokonzultovat s rodilým mluvčím. *Le projet de Traité d'Union introduisait surtout une dimension démocratique qui, étant donné le manque de pouvoirs du Parlement et l'aspect technique de la commission, faisait défaut à la Communauté.* (O: 38) – *Návrh Smlouvy o založení Evropské unie dále zaváděl hlavně demokratický rozměr – ten kvůli Parlamentu bez pravomocí a Komisi složené z nevolených odborníků ve Společenství chyběl.* (P: 17) Pro českého čtenáře je těžké si představit, co má autor po pojmem *aspect technique de la Commission* přesně na mysli. Stejně tak musíme do češtiny konkretizovat i v následujícím případě: (...) *on remplacera le sigle CEE par CE bien que les anciennes pratiques subsistent.* (O: 10) – *zkratka EHS byla nahrazena zkratkou ES,*

i když se stále jednalo o spojení tří společenství. (P: 8). Doslovný překlad je v těchto případech nemyslitelný.

3.4 Terminologie a uvozovky

Jak již bylo uvedeno dříve, v textu se vyskytuje velké množství termínů, které autor uvádí v uvozovkách, přičemž si navíc nepočíná zcela systematicky. Užití uvozovek pro označování termínů v odborných či populárně-naučných textech není ve francouzštině ani v češtině běžným územ. *Pravidla českého pravopisu* uvádějí několik případů užití uvozovek – u výrazů, od nichž se autor z různých důvodů distancuje (stylistické, obsahové, spisovnost), u výkladů významů slov, u užití těchto výrazů v jiném smyslu než je běžné (ironie), u výrazů, které chceme zdůraznit, a také u názvů organizací a institucí. V posledním případě se však pojmy podle této příručky dávají do uvozovek pouze tehdy, kdy to vyžaduje zřetelnost nebo nejsou-li jinak typograficky vyznačeny. V našem případě jde tedy spíše o volbu autora či redaktora, proto v překladu uvádím termíny bez uvozovek (instituce, smlouvy, politiky, atd.). Zachovala jsem je pouze u neoficiálních termínů a u výrazů, u kterých autor volil uvozovky ze stylistických důvodů: "*Europe de Six*" (O: 11) – „evropská šestka“ (P: 8), "*père*" de l'Europe (O: 17) – „otec Evropy“ (P: 10), *une sorte de "test"* (O: 35) – určitou formu „testu“ (P: 16).

Termíny jsem hledala a ověřovala na různých internetových zdrojích. Za ten hlavní a určující považuji internetovou databázi evropských právních dokumentů EUR-Lex, kde najdeme tyto texty ve všech oficiálních jazycích Evropské unie (pokud do nich byly přeloženy) s možností paralelního zobrazení (například čeština-francouzština). Tato databáze je pro překlad vynikající pomůckou, protože díky jednoduchému vyhledávání a paralelnímu zobrazení snadno zjistíme, jedná-li se o pevně zavedený termín, a snadno vyhledáme jeho český ekvivalent.

Při překladu názvu kapitoly *Le fonds européen de développement régional (FEDER)* (O: 29) jsem volila aktualizaci. V češtině se používá anglická zkratka tohoto fondu *ERDF*, a proto jsem do závorky uvedla i jeho anglický název *Evropský fond pro regionální rozvoj (European Regional Development Fund, ERDF)* (P: 15).

V této kapitole je třeba zmínit také pravopis jednotlivých termínů. Autor používá často velká písmena, např. *Marché commun* (O: 10), *Marché unique* (O:11), i když právě v databázi EUR-Lex se tyto termíny vyskytují ve francouzštině (i v češtině) s malými

písmeny. Z toho usuzuji, že se opět jedná o individuální styl autora. V tomto případě jsem se tedy držela úzu zmíněné databáze.

3.5 Syntax

Jak již bylo zmíněno výše, tento text je po stránce syntaktické velmi různorodý. V rámci zachování koheze a plynulosti sdělení jsem na některých místech přistupovala k rozdělování souvětí. *Réélu président de la République française malgré une opposition du centre droit à sa politique européenne (candidature de Jean Lecanuet), le général de Gaulle parvint à arracher aux cinq Etats partenaires de la France le “compromis de Luxembourg” (30 janvier 1966) qui stipule qu'un pays peut opposer son veto formel à toute décision qu'il estime nuisible à ses intérêts vitaux (O: 24). – I přesto, že francouzská strana pravého středu (jejímž kandidátem na prezidenta byl Jean Lecanuet) s jeho evropskou politikou nesouhlasila, byl de Gaulle znovu zvolen prezidentem Francouzské republiky a od pěti partnerských zemí Francie si vymohl Lucemburský kompromis (uzavřen 30. ledna 1966). Ten členskému státu umožňuje vetovat jakékoli rozhodnutí, o němž se domnívá, že se negativně dotýká jeho důležitých zájmů. (P: 13), Peut-être parce qu'il était trop ambitieux, voire dérangeant par certaines côtés, le rapport Tindemans resta une lettre morte, mais les thèmes qu'il avait soulevés devaient avoir une influence durable dans les discussions et projets ultérieurs. (O: 34) – Tindemansova zpráva byla možná až příliš ambiciózní, v některých ohledech až znepokojující, a tak zůstala pouze na papíře. Přinesla však některá zásadní témata, jež měla dlouhodobý vliv na pozdější diskuze a návrhy. (P: 15)*

Naopak jinde bylo přirozenější jednoduché věty spojit. *L'objectif était donc plus ambitieux que celui de la CECA qui était en train de se mettre en place. Il l'était d'autant plus que fut parallèlement développé le projet d'une Communauté politique européenne (O: 20) – Cíl tohoto společenství byl tedy citižádostivější než ambice ESUO, které se v té době formovaly, a mnohem smělejší než současně se vyvíjející návrh na vytvoření Evropského politického společenství. (P: 11)*

Další změny, které jsem na této rovině provedla, se týkají užití závorek. Například v následující větě je podle mého názoru jejich užití v originálu nadbytečné. *Poussé par Monnet, le chef du gouvernement français (René Pleven) lança l'idée d'une Communauté européenne de Défense (24 octobre 1950) (O: 20). Z důvodu zachování koheze a přehlednosti jsem proto v několika případech závorčky vynechala a danou informaci se*

snažila zakomponovat do textu tak, aby její vložení nijak nerušilo syntaktickou strukturu věty. *Na Monnetův popud představil 24. října 1950 francouzský předseda vlády René Pleven myšlenku Evropského obranného společenství* (P: 11).

3.6 Věcná správnost

Při vyhledávání informací ohledně konvergenčních kritérií (O: 45, P: 20, 21) jsem zjistila, že se v textu vyskytuje faktická chyba. V druhém a pátém bodě těchto kritérií se nejedná o procenta, ale o procentní body. K ověření správnosti informace jsem použila několik zdrojů, jako závazný bych však uvedla internetové stránky Evropské centrální banky (viz Bibliografie).

3.7 Nutnost aktualizace

Jak již bylo zmíněno, tato publikace byla vydána v roce 1995. Pokud autor tedy užívá adverbia *aujourd'hui* (O: 29, 43), odkazuje tím na dobu vzniku originálu. To bylo třeba při překladu zohlednit. V případech, kde jsou změny na první pohled jasné a jednoznačné, jsem aktualizovala pomocí poznámky pod čarou, kde jsem uvedla informace relevantní pro dobu vzniku překladu nebo čtenáře upozornila na neaktuálnost sdělení (P: 23). V ostatních případech jsem ponechávala původní znění originálu. *Toutefois, la démocratisation du fonctionnement des institutions communautaires reste insuffisante.* (O: 49) – *Demokratizace fungování komunitárních institucí je nicméně i nadále nedostatečná.* (P: 22) Přečteme-li si například kapitolu *En Conclusion* (O: 53, 54), zjistíme, že bychom ji museli celou přizpůsobit současnosti, aby překlad plnil stejnou funkci jako originál (a tedy informoval o aktuálním dění). Konkrétní řešení tohoto překladatelského problému by pak bylo na dohodě s redaktorem či zadavatelem překladu.

4 TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH POSTUPŮ

4.1 Transpozice

Jedním z nejčastějších překladatelských postupů při překladu z francouzštiny do češtiny je transpozice.

V následujícím příkladě se jedná o transpozici syntaktickou, kdy bylo francouzské aktivum převedeno na české pasivum: *même si elle en conserve intégralement l'esprit* (O: 10) – *i když jeho duch zůstal zcela zachován* (P: 7).

Vzhledem k častému výskytu substantiva ve francouzštině dochází k transpozici francouzského podstatného jména do češtiny, a to různými prostředky. V následující větě bylo transponováno na adjektivum pomocí vedlejší věty předmětné. V tomto případě je transpozice povinná – substantivum by v češtině působilo nepřirozeně, šroubovitě. *J'en sais toutes les difficultés – peut-être même l'impossibilité – mais je ne vois pas d'autre solution.* (O: 16) – *Jsou mi známa všechna úskalí tohoto návrhu a jsem si vědom, že se možná ukáže jako neuskutečnitelný, i přesto však nevidím jiné řešení.*“ (P: 9)

Dalším typem tohoto postupu je transpozice slovního druhu. V následujícím případě se jedná o transpozici jednoduchou, kdy se sloveso přeměnilo na substantivum: *Celui-ci perçut en effet l'intérêt de mettre en commun les productions française et allemande* (O: 16) – *Ten o spojení francouzské a německé produkce uhlí a oceli projevil zájem* (P: 10).

4.1.1 Diluce

K diluci dochází, pokud cílový jazyk nemá jednoslovný ekvivalent pro výraz jazyka výchozího. Učebnicovým příkladem je francouzské sloveso *investir* ve významu *uvádět do úřadu*: *investi par le Parlement* (O: 38) – *do úřadu uváděl Parlament* (P: 17). Pomocí diluce jsem převedla také francouzský výraz *centre droit* (O: 24) jako *strana pravého středu* (P: 13) a slovní spojení *aléas de la politique française* (O: 22) jako *nepředvídané události ve francouzské politice* (P: 13).

4.1.2 Koncentrace

Opakem diluce je koncentrace. Vzhledem k syntetické povaze češtiny představuje tento postup časté překladatelské řešení. To se potvrdilo i při překládání tohoto textu, kde

bychom našli mnoho příkladů: *qui travaille de pair avec l'Haute autorité* (O: 19) – která s Vysokým úřadem spolupracovala (P: 11), *firent pression en faveur d'un réarmement de l'Allemagne* (O: 19) – silně prosazovali znovuvyzbrojení Německa (P: 11), *avec une grande intransigeance* (O: 23) – nekompromisně (P: 13), *opposer son veto formel* (O: 24) – vetovat (P: 14) a další.

4.2 Dépouillement

Pro francouzštinu je typické tzv. étoffement, které posiluje význam některých neplnovýznamových jednotek (například předložek) přidáním jiné plnovýznamové jednotky. V češtině to však není třeba, a tak přistupujeme k nahrazení, například předložkou: *fonds structurels destinés à aider* (O: 41) – strukturálních fondů na pomoc (P: 19), nebo akuzativem: *firent pression en faveur d'un réarmement de l'Allemagne* (O: 19) – silně prosazovali znovuvyzbrojení Německa (P: 11).

4.3 Etoffement

Někdy můžeme narazit i na opačný postup, kdy je francouzskou předložku třeba do češtiny převést pomocí výrazu plnovýznamového: *à la majorité qualifiée* (O: 47) – na základě kvalifikované většiny (P: 21).

4.4 Modulace

Modulací se převádějí například vazby, pro které v češtině neexistuje ekvivalent: *Ce projet prévoyait que les institutions communes se verraient confier* (O: 37) – V tomto návrhu se předpokládalo, že institucím Společenství budou svěřeny (P: 17), *on le savait plutôt nationaliste* (O: 23) – I když byl de Gaulle považován spíše za vlastence (P: 13).

Existuje také modulace antonymická, kterou v následujícím spojení doprovází koncentrace: *qui n'ont pas de portée obligatoire* (O: 42) – která jsou nezávazná (P: 19).

4.5 Explicitace

Pro lepší srozumitelnost, plynulost a kohezi textu jsem na některých místech přistupovala k explicitaci: (...) *Jean Monnet savait que les Américains ne continueraient pas de soutenir les Européens si ceux-ci se révélaient incapables de s'organiser.* (O: 15) – (...) *Jean Monnet věděl, že pokud se Evropané ukážou jako neschopní se dohodnout*

a vytvořit společný systém, Američané je nebudou dále podporovat. (P: 9). V tomto případě by nestačilo sloveso *s'organiser* nahradit jednoslovným ekvivalentem v češtině (zde se opět projevuje abstraktnost francouzštiny), nýbrž bylo třeba vysvětlit, co má autor na mysli. Naopak jinde jde o explicitaci přispívající ke kohezi: *l'article 189 distingue* (O: 42) – *Článek 189 Jednotného evropského aktu rozlišuje* (P: 19).

4.6 Generalizace

Na některých místech jsem oproti originálu použila všeobecnější výraz: *ses interlocuteurs britanniques* (O: 16) – *Britská strana* (P: 9), *une sorte de radiographie* (O: 7) – *zobrazení* (P: 7), *Monnet et son équipe* (O: 17) – *vypracovaný Monnetem a jeho kolegy* (P: 10).

5 ZÁVĚR

Překládání tohoto textu pro mne představovalo velmi zajímavou a užitečnou práci. Nejenže mi umožnilo načerpat nové informace z oblasti evropské integrace včetně české a francouzské terminologie, ale zároveň jsem narazila na spoustu překladatelských problémů, které jsem musela řešit. Mezi ty nejobtížnější patřila volba času originálu, převod dlouhých a syntakticky členitých souvětí a zaručení věcné správnosti překladu. Velkou část práce pro mě představovalo také vyhledávání dokumentů, ze kterých autor uváděl citace. U všech řešení jsem dbala na zachování jasnosti a srozumitelnosti sdělení.

Tato práce mi pomohla si uvědomit, co všechno překladatelský proces opravdu představuje a o jak komplexní činnost se jedná.

Při překládání jsem vždy měla na paměti čtenáře a postupovala jsem tak, aby byla zachována funkční ekvivalence překladu s originálem, jeho účinek a věcná správnost informací v něm obsažených.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

SAINT-OUEN, François. *L'Europe en Bref – L'Union Européenne*. Arles: Actes Sud, 1995. ISBN 2-7427-0376-4.

Sekundární literatura

KOVÁŘ, Martin. HOŘČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace I*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.

HOŘČIČKA, Václav. KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254741-0.

Slovníky a příručky

BEČKA, Josef V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-134-4.

HARTMANOVÁ, Danuše. HARTMANOVÁ, Eva. *Pravidla českého pravopisu*. Olomouc: FIN, 1994. ISBN 80-85572-98-2.

HENDRICH, Josef. RADINA, Otomar. TLÁSKAL, Jaromír. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2001. ISBN 80-7238-064-8.

Le Nouveau Petit Robert. Paris: Dictionnaires Le Robert – SEJER, 2008. ISBN 978-2-84902-386-0.

Le Robert. Dictionnaire des synonymes et nuances. Paris: Dictionnaires Le Robert – SEJER, 2005. ISBN 978-2-84902-261-0.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

LYER, Stanislav. *Francouzsko-česky slovník*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26005-5.

PALA, Karel. VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-450-5.

TIONOVÁ, Alena a kol. *Francouzština pro pokročilé*. Voznice: Leda, 2000. ISBN 80-85927-80-2.

VLASÁK, Václav. LYER, Stanislav. *Česko-francouzsky slovník. R-Ž*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-55051-7. 80-04-25977-4.

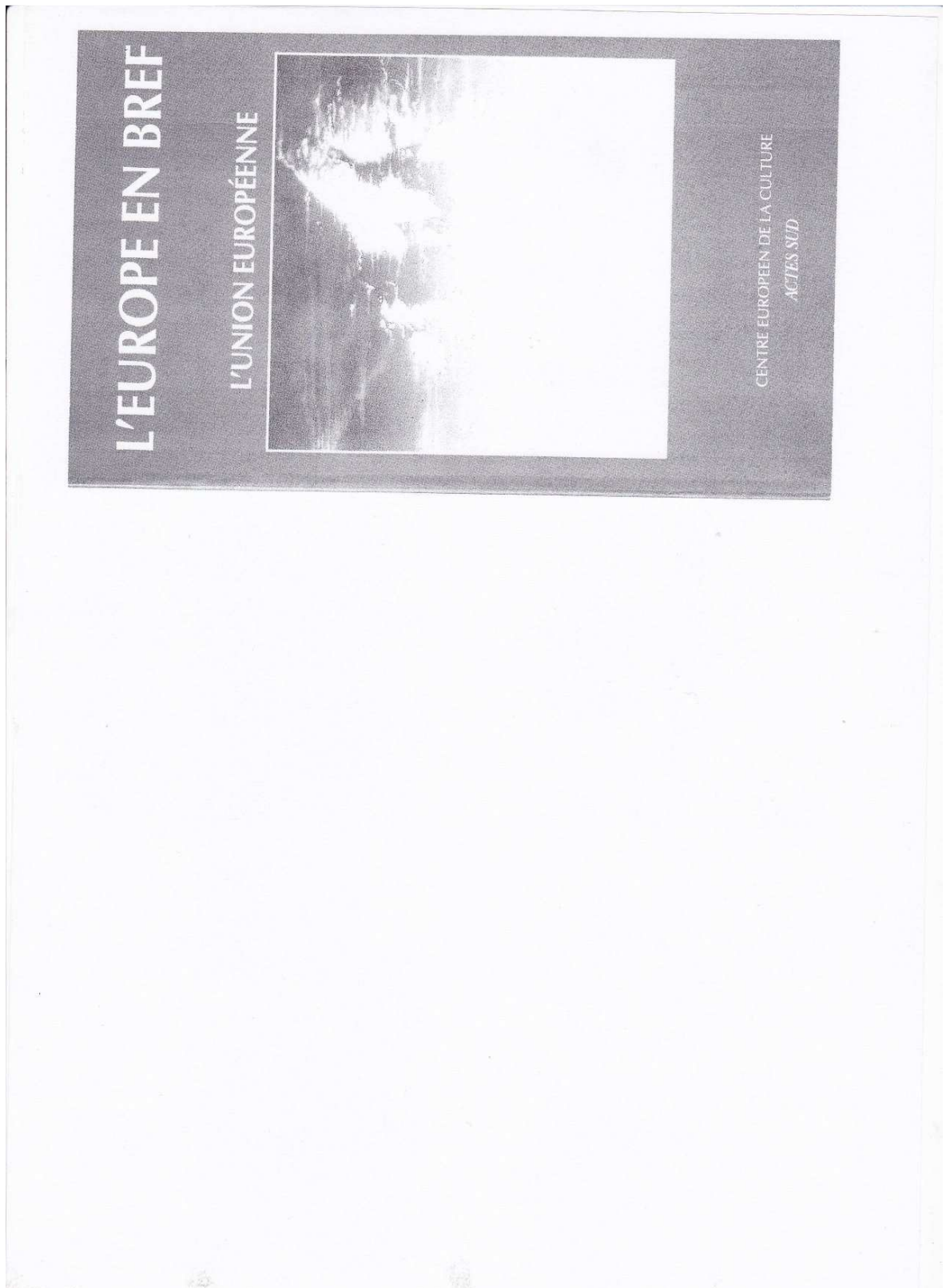
VLASÁK, Václav. LYER, Stanislav. *Česko-francouzsky slovník. A-Q*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-55051-7. 80-04-25976-6.

Internetové zdroje

- [1] *Centre européen de la culture*. [online]. [2010-22-3]. Dostupné z: <http://www.ceculture.org/>.
- [2] *Centre européen de la culture. Les 6 coffrets de L'Europe en bref*. [online]. [2010-22-3]. Dostupné z: <http://www.riseofthewest.com/dc/dc401escec1.htm>.
- [3] *Université de Genève. Enseignants*. [online]. [2010-22-3]. Dostupné z: <http://www.unige.ch/ieug/contact/enseignants/saintouen.html>.
- [4] *Euroskop.cz. Věčně o Evropě. Prohlášení francouzské vlády z 9. května 1950*. [online]. [2010-15-2]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/5/1682-b8eae18a_bbd7_459f_85b5_ea5b969cb34f.pdf.
- [5] *Euroskop.cz. Věčně o Evropě. Smlouva o založení Evropského společenství*. [online]. [2010-16-2]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf.
- [6] *Evropský parlament. Smlouva o založení Evropské Unie*. [online]. [2010-21-2]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20060518STO08373+0+DOC+XML+V0//CS>.

- [7] *Euroskop. Vše o Evropě. Smlouva o Evropské unii.* [online]. [2010-23-2]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf.
- [8] *Evropská centrální banka. Konvergenční kritéria.* [online]. [2010-4-4]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/convergence-criteria.cs.html>.
- [9] *Wikipedie, všeobecná encyklopedie.* [online]. [2010-4-4]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana.

PŘÍLOHA – TEXT ORIGINÁLU

SOMMAIRE

Introduction	7
Les principales étapes	10
Les origines de la Communauté.....	15
De la CECA à la CEE.....	19
Les débuts de la CEE.....	21
L'Unité économique et monétaire et la crise des années soixante-dix	27
L'ECU	28
Le Fonds européen de Développement régional	29
Le domaine politique.....	33
La relance des années quatre-vingt.....	37
L'Acte unique européen	40
Le Traité de Maastricht	44
L'Union économique et monétaire.....	45
L'Europe sociale.....	47
L'Union politique	48
En conclusion	53
Eléments bibliographiques.....	60

INTRODUCTION

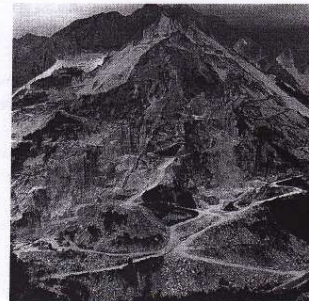
On ne peut s'intéresser à l'Europe d'aujourd'hui sans connaître l'histoire de l'Union européenne.

La volonté de ne pas rester enfermés dans les cadres nationaux, de penser européen, de collaborer avec les autres et d'envisager une organisation et des pouvoirs de décision au-dessus des Etats, reste l'idée maîtresse de cette union progressive des Européens. Il faut cependant surmonter bien des craintes, modifier des habitudes, abandonner certaines prérogatives.

Le présent ouvrage retrace les principales étapes de l'histoire de l'Union européenne. Il évoque des fonctions qu'elle doit remplir, l'esprit de ses origines et les aléas de son organisation.

Cette histoire est une sorte de radiographie du grand système complexe que représente l'Europe contemporaine. Elle nous apprend ce que nous sommes et dans quelle démarche nous sommes engagés.

L'histoire de l'Union européenne est celle d'un rêve devenu réalité ; celle de la fin des conflits franco-allemands qui ensanglantèrent l'Europe à intervalles réguliers. Comme en 1918, en 1945, au sortir d'une nouvelle guerre mondiale, les populations n'aspiraient plus qu'à une chose : la paix. Mais pour assurer durablement celle-ci, il fallait mettre au point une méthode adéquate, qui permette à la fois d'éliminer les motifs des conflits et les moyens de faire la guerre. Cette méthode, c'est un haut fonctionnaire français, Jean Monnet (1888-1979), qui l'élabora. Une méthode qui engendra, par étapes successives, des institutions nouvelles et originales : celles de l'Union européenne.

LES PRINCIPALES ÉTAPES

La Communauté d'aujourd'hui n'est pas celle pensée à l'origine, même si elle en conserve intégralement l'esprit. Les étapes principales de la construction européenne sont les suivantes : le lancement d'une Communauté européenne du Charbon et de l'Acier (CECA) en 1952 ; la création d'une Communauté européenne de l'Energie atomique (CEEA ou "Euratom"), et celle d'une Communauté économique européenne (CEE ou "Marché commun") en 1957 (entrées en vigueur en 1958).

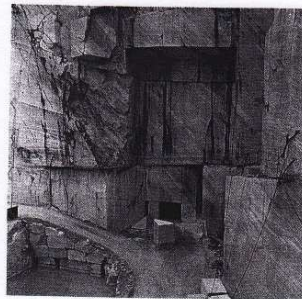
Ces trois institutions vont fusionner en juillet 1967 pour devenir "les Communautés Européennes". Ce n'est toutefois que dans les années quatre-vingt que l'on parlera de plus en plus de "la Communauté Européenne" au singulier, et que l'on remplacera le sigle CEE par CE bien que d'anciennes pratiques subsistent. A partir du 1er novembre 1993, date d'entrée en vigueur du Traité de Maastricht, on utilise le terme d'Union européenne.

En 1951, les Etats membres étaient au nombre de six (on parlait du reste d'"Europe des Six") : France, Allemagne, Italie, Belgique, Pays-Bas, Luxembourg. Ils s'élargirent à neuf avec l'adhésion du Royaume-Uni, de l'Irlande et du Danemark en 1973 (le peuple norvégien refusa l'adhésion par référendum en 1972 avec 53,5 % de "non"). Le chiffre de dix fut atteint avec l'adhésion de la Grèce en 1981, et douze ("Europe des Douze") avec l'arrivée du Portugal et de l'Espagne en 1986. Le 12 juin 1994, le peuple autrichien vota l'adhésion de son pays par référendum (66 % de "oui"). Le 16 octobre 1994, le peuple finlandais faisait de même (57 % de "oui"), ainsi que le peuple suédois le 13 novembre 1994 (52 % de "oui"). Ces trois pays auront rejoint l'Union européenne le 1er janvier 1995. En revanche, les Norvégiens ont refusé (par 52 % de "non") l'adhésion de leur pays, les 27 et 28 novembre 1994. Parmi les autres pays candidats dont les perspectives d'adhésion sont plus lointaines, citons Malte, Chypre, la Turquie, la Suisse, la Hongrie et la Pologne.

Outre le nombre de ses Etats membres, la Communauté a également beaucoup évolué sur le plan institutionnel. Le Parlement européen est élu au suffrage universel direct depuis 1979. L'"Acte unique européen", en vigueur depuis 1987, renforce les mécanismes en vue de la réalisation d'un "Grand Marché unique" entre les Douze qui générera lui-même l'idée d'"Espace Economique Européen" (EEE) avec les sept Etats membres de l'Association

Européenne de Libre-Echange (AELE) : Autriche, Finlande, Islande, Liechtenstein, Norvège, Suède, Suisse – cette dernière étant la seule à refuser l'EEE (voir *l'Europe en bref : les Institutions européennes*).

Le Traité de Maastricht, signé le 7 février 1992, prévoit des avancées aussi bien dans le domaine économique et monétaire (création d'une monnaie unique) que dans celui de la sécurité et de la politique extérieure. Il est entré en vigueur le 1er novembre 1993 après avoir été ratifié par les douze Etats membres.

LES ORIGINES DE LA COMMUNAUTÉ

En 1948, Jean Monnet, responsable du "Plan" chargé de redonner vie à l'économie française détruite par la guerre, se pose deux types de questions. La première est très concrète : comment nouer des relations économiques avec l'Allemagne pour assurer l'importation massive de charbon de la Ruhr, vitale pour la relance de l'économie française ? La seconde est d'ordre plus général : comment faire pour que les Européens de l'Ouest s'unissent pour prendre en main leur destin et pour assurer, de concert, leur propre sécurité et leur propre développement économique ?

A cette époque le Plan Marshall et l'Organisation européenne de Coopération économique existaient déjà (voir *l'Europe en bref : les institutions européennes*), et Jean Monnet savait que les Américains ne continueraient pas de soutenir les Européens si ceux-ci se révélaient incapables de s'organiser. Il percevait également clairement les limites des discours et projets du Congrès de La Haye, qui, à défaut de construire une fédération

européenne, allaient déboucher sur la création d'une organisation sans pouvoir : le Conseil de l'Europe (voir *l'Europe en bref : supra*).

En 1948, Jean Monnet écrit : "Je crois que seule la création d'une fédération de l'Ouest, comprenant l'Angleterre, nous permettra en temps voulu de régler nos problèmes et finalement d'empêcher la guerre. J'en sais toutes les difficultés – peut-être même l'impossibilité – mais je ne vois pas d'autre solution" (*Mémoires*, p. 392).

Au départ, Jean Monnet veut faire de l'union franco-anglaise le pilier de la future fédération européenne. Mais très vite il doit déchanter : ses interlocuteurs britanniques refusent en effet toute idée de transfert de souveraineté vers un organisme supranational. Alors, il joue la carte de la réconciliation franco-allemande en s'appuyant sur deux secteurs clés pour l'économie française : le charbon et l'acier. En 1949, la République Fédérale d'Allemagne venait d'être créée, et le contact allait rapidement s'établir avec le premier chef de son gouvernement, le chancelier Konrad Adenauer. Celui-ci perçut en effet l'intérêt de mettre en commun les productions française et allemande du charbon et de l'acier, ce qui permettrait de stimuler le développement économique tout en réduisant les risques d'une guerre future entre les deux Etats.

Au printemps 1950, Monnet réunit autour de lui une équipe formée de Pierre Uri, Etienne Hirsch et Paul Reuter. Ensemble ils mirent au point le projet d'un "pool" franco-allemand du charbon et de l'acier. Suffisamment modeste en apparence pour ne pas effrayer les politiciens, ce projet était très ambitieux dans ses finalités. Dans l'une des versions préparatoires, on peut lire : "Cette proposition a une portée politique essentielle : ouvrir dans le rempart des souverainetés nationales une brèche suffisamment limitée pour rallier les consentements, suffisamment profonde pour entraîner les Etats vers l'unité nécessaire à la paix." (*Mémoires*, p. 429). Elaborée par le professeur de droit Paul Reuter, l'idée nouvelle d'une "Haute Autorité" supranationale fut ainsi mise en place.

Restait à convaincre le pouvoir politique de soutenir le projet. Monnet s'adressa d'abord, sans succès, au chef du gouvernement français de l'époque, Georges Bidault. Par l'entremise de son chef de cabinet, Bernard Clappier, il se tourna alors vers le ministre des Affaires étrangères : Robert Schuman (1886-1963). Celui-ci devint le second "père" de l'Europe, en assumant la responsabilité politique du projet que Monnet et son équipe avaient concocté. Lorrain, Schuman était né dans une région redevenue allemande (1871-1918). Il naquit donc allemand et fit tout son droit et ses études d'avocat dans l'Allemagne de Bismarck et de Guillaume II. Après le retour de la Lorraine à la

France en 1918, il s'engagea dans la politique française au sein du mouvement démocrate-chrétien. Cet homme de culture germanique qui parlait français avec une trace d'accent allemand, citoyen des frontières qui avait vécu dans sa chair le déchirement entre les deux pays, était le mieux à même de comprendre la signification profonde du projet de Jean Monnet : la paix.

Lors d'un Conseil des ministres tenu le 9 mai 1950, Robert Schuman attendit la fin de la séance pour avancer, d'une façon plus "elliptique et moins audible encore qu'à l'accoutumée" (*Mémoires*, p. 439), le projet du "pool" franco-allemand du charbon et de l'acier devant être proposé le lendemain à Londres, lors de la réunion des "trois Grands" (USA, GB, France). Le projet fut accepté sans que la plupart des politiciens se rendent compte de l'ampleur de ses conséquences. Monnet convoqua le soir même une conférence de presse historique. Le "Plan Schuman" était officiellement lancé, avec ces phrases célèbres : "L'Europe n'a pas été faite, nous avons eu la guerre [...]. L'Europe ne se fera pas d'un coup, ni dans une construction d'ensemble : elle se fera par des réalisations concrètes créant d'abord une solidarité de fait."

Tel est l'acte de naissance des Communautés européennes, qui se matérialisera plus tard sous la forme de la Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier, ou CECA (Traité de Paris, signé le

18 avril 1951). A la France et l'Allemagne s'étaient joints le Benelux et l'Italie, mais pas le Royaume-Uni.

DE LA CECA A LA CEE

La Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier (CECA), qui entra en activité en 1952, est chapeautée par une Haute Autorité supranationale, composée à l'origine d'un collège de neuf hauts fonctionnaires indépendants des gouvernements (son premier président fut Jean Monnet).

Cette Haute Autorité est chargée de gérer la mise en commun des ressources de charbon et d'acier. Ses décisions et recommandations s'imposent aux six Etats membres. Leurs gouvernements sont représentés dans le cadre d'un Conseil spécial des ministres, qui travaille de pair avec la Haute Autorité. Cette armature institutionnelle est complétée par une Assemblée consultative (formée de députés de divers Parlements nationaux) et d'une Cour de Justice.

A partir de 1950, les tensions Est-Ouest étaient devenues très vives, notamment avec le déclenchement de la guerre de Corée. Dès lors, les Américains firent pression en faveur d'un réarmement de l'Allemagne, afin de renforcer le dispositif occidental. Or, pour toute une frange de l'opinion publique (en France en particulier), un réarmement de l'Allemagne ne pouvait à la rigueur être

acceptable que s'il s'effectuait dans un cadre européen et non national (le chancelier Adenauer était du reste d'accord là-dessus).

Poussé par Monnet, le chef du gouvernement français (René Pleven) lança l'idée d'une Communauté européenne de Défense (24 octobre 1950) qui devait aboutir à la création d'une armée européenne se substituant aux diverses armées nationales (et permettre, dans ce cadre, le réarmement allemand). L'objectif était donc plus ambitieux que celui de la CECA qui était en train de se mettre en place. Il l'était d'autant plus que fut parallèlement développé le projet d'une Communauté politique européenne pour exercer le contrôle démocratique nécessaire sur cette future armée intégrée. Cette communauté devait mener à l'instauration d'un véritable pouvoir fédéral européen avec une Chambre des peuples, un Sénat votant les lois et un "Conseil exécutif" fonctionnant comme gouvernement européen !

Le projet était peut-être trop ambitieux, il s'enlisa. En France en particulier, il suscita de fortes oppositions à la fois des communistes et des nationalistes (gaullistes en particulier). La Chambre des députés française devait finalement lui donner le coup de grâce, l'enterrant définitivement le 30 août 1954. Cette date marque un arrêt dont la construction européenne ne s'est jamais totalement remise. Mais, pour Jean Monnet et d'autres,

20

il s'agissait d'éviter à tout prix une déroute générale du processus d'intégration. Pour cela, il convenait de procéder à une "relance" de l'idée européenne à partir du noyau dur de la CECA. Monnet créa dans ce but un groupe de pression influent : le "Comité d'action pour les Etats-Unis d'Europe". A la suite d'une conférence intergouvernementale tenue à Messine en juin 1955, se développèrent parallèlement les travaux pour la constitution d'une "Union Douanière" et d'un "Marché commun" entre les six Etats de la CECA, grâce notamment à l'énergie du ministre belge des Affaires étrangères, Paul Henri Spaak (1899-1972). Les Anglais, contactés, refusèrent de collaborer avant d'essayer de torpiller le projet au nom du "libre-échange".

Cet effort de relance aboutit à la signature à Rome, le 25 mars 1957, de deux Traités créant deux institutions qui vinrent s'ajouter à la CECA : la CEEA, ou "Euratom", dans le domaine de l'énergie atomique civile (qui ne connaîtra pas le développement escompté) et, surtout, la Communauté Economique Européenne (CEE). Elles entrèrent en fonction en 1958.

LES DÉBUTS DE LA CEE (1958-1969)

La CEE a des objectifs beaucoup plus larges que la CECA (cantonnée au secteur du charbon et de

21

l'acier). Il s'agit pour elle d'établir un véritable "Marché commun" entre les Six à l'intérieur duquel est assurée "la libre circulation des personnes, des biens, des services et des capitaux" (Traité CEE, art. 3). Vis-à-vis de l'extérieur, la cohérence de l'ensemble est assurée par l'uniformisation des tarifs douaniers et l'établissement d'une politique commerciale et tarifaire commune (défendue dans les instances internationales spécialisées comme le GATT notamment). Un calendrier (qui ne sera pas tenu) fixe la réalisation de ces objectifs pour l'année 1969 (art. 8).

Même si ses objectifs sont plus vastes, la CEE a cependant un caractère moins "supranational" que la CECA, c'est-à-dire qu'elle dispose de moins de pouvoirs vis-à-vis des Etats. Au lieu d'une Haute Autorité supranationale est créée une "Commission", également formée de hauts fonctionnaires indépendants des Etats, mais dont les compétences sont limitées à un rôle de proposition et d'exécution. L'essentiel du pouvoir de décision est confié à un organe interétatique, le Conseil des ministres, qui devait d'abord statuer à l'unanimité, puis à la majorité renforcée dès 1965 (là encore, cette échéance ne sera pas tenue - voir infra). Une Assemblée consultative, que l'on appellera plus tard "Parlement européen", est créée sur le modèle de la CECA, ainsi qu'une Cour de Justice.

A nouveau, le destin de ces institutions sera lié aux aléas de la politique française. 1958 fut précisément

l'année où le général de Gaulle, porté au pouvoir, créa un nouveau régime : la Ve République. On le savait plutôt nationaliste, sans être pour autant fermé à l'idée d'une certaine Europe.

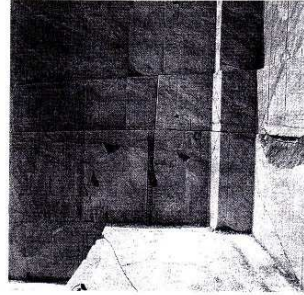
En revanche, contrairement aux craintes exprimées à l'époque, le général voyait dans l'idée d'un Marché commun une chance extraordinaire de développement de l'économie française. C'est pourquoi il soutint avec énergie tout le processus d'intégration économique, mais en s'opposant fermement à toute espèce de dérive vers la supranationalité dans le domaine de la prise de décision politique. C'est ainsi qu'il poussa fortement à la mise en œuvre (à partir de 1962) d'une véritable "Politique Agricole Commune" (PAC) garantissant aux agriculteurs un certain prix de revient pour leurs produits. Au nom de la cohésion de l'ensemble communautaire, il bloqua deux demandes d'adhésion successives du Royaume-Uni, qu'il estimait inspirées de considérations opportunistes et dommageables à l'intérêt du Marché Commun. Cette attitude généra des tensions, notamment avec les Pays-Bas, et conduisit la France à resserrer ses liens bilatéraux avec l'Allemagne (1963).

Le général de Gaulle s'opposa avec une grande intransigeance à l'extension des pouvoirs des membres de la Commission (présidée jusqu'en 1967 par l'Allemand Walter Hallstein), en qui il voyait des "technocrates recrutés par cooptation [qui]

feraient la loi depuis leurs bureaux” (conférence de presse, 10 juin 1965). De même, il refusa – avec succès – l’introduction de la règle de la majorité (en lieu et place de l’unanimité des Etats) au sein du Conseil des ministres en pratiquant, en 1965, la politique dite de la “chaise vide” (la France refusant de siéger au Conseil tant que cette question ne serait pas réglée). Il avait demandé – sans succès – à faire prévaloir ses conceptions d’une Europe politique de nature intergouvernementale au début des années soixante avec les plans Fouchet et Peyrefitte. Réélu président de la République française malgré une opposition du centre droit à sa politique européenne (candidature de Jean Lecanuet), le général de Gaulle parvint à arracher aux cinq Etats partenaires de la France le “compromis de Luxembourg” (30 janvier 1966), qui stipule qu’un pays peut opposer son veto formel à toute décision qu’il estime nuisible à ses intérêts vitaux.

En juillet 1967, la fusion des trois institutions communautaires (CECA, CEEA, CEE) devint effective. Les “Communautés européennes” (CE) qui en résultèrent resteront toutefois sous la dominante des problèmes et des procédures de la CEE.

Le général de Gaulle continua, jusqu’à sa démission du pouvoir en 1969, à orienter l’institution communautaire vers plus d’intégration économique et moins d’intégration politique.

L'UNITÉ ÉCONOMIQUE ET MONÉTAIRE ET LA CRISE DES ANNÉES SOIXANTE-DIX

Après le départ du général de Gaulle, les six chefs d'Etat et de gouvernement se réunirent à La Haye les 1er et 2 décembre 1969. Ils décidèrent du principe d'un élargissement à de nouveaux membres (ce qui permettra l'adhésion du Royaume-Uni, de l'Irlande et du Danemark en 1973). Parallèlement, ils décidèrent de renforcer leur coopération dans le domaine économique et monétaire. Le ministre des Finances du Luxembourg, Pierre Werner, fut mandaté pour élaborer un plan de réalisation par étapes d'une véritable "Union économique et monétaire" à l'horizon 1980 (l'échéance ne sera pas tenue). L'Union économique et monétaire devait être définie le 9 février 1971 par une résolution du Conseil des ministres, dans les termes suivants : "Zone à l'intérieur de laquelle les personnes, les biens, les services et les capitaux circulent librement et sans distorsion de concurrence [...]. Ensemble monétaire individualisé au sein du système international, caractérisé par la convertibilité totale et irréversible des monnaies, l'élimination des marges de fluctuation des cours du change, la fixation

---

irrévocable des rapports de parité, conditions indispensables à la création d'une monnaie unique, et comportant une organisation communautaire des banques centrales."

L'ECU

Un événement imprévu allait considérablement entraver la réalisation de cet objectif. En 1973, l'ensemble de l'économie mondiale bascula dans la crise. Énergétique d'abord (augmentation des prix du pétrole), cette crise devint monétaire lorsque les États-Unis furent contraints de suspendre la convertibilité dollar-or, pilier de l'ordre monétaire international depuis 1944. Il n'y avait plus de parités fixes entre les monnaies : celles-ci se mirent à fluctuer de manière désordonnée tandis que l'inflation et le chômage s'accroissaient considérablement.

L'Europe communautaire tenta de réagir en mettant laborieusement au point un mécanisme permettant de limiter les marges de fluctuation entre ses diverses monnaies. En mars 1979, on aboutit finalement à la création du "Système monétaire européen" basé sur une unité de compte européenne, l'ECU, par rapport à laquelle les monnaies nationales ne peuvent fluctuer que dans une "fourchette" restreinte. L'ECU est soutenu par un Fonds européen de Coopération monétaire dans lequel les États membres doivent placer 20 % de leurs

réserves en dollars et en or. L'ECU n'est toutefois pas pour l'instant la véritable monnaie européenne qui devrait se substituer aux monnaies nationales dans les transactions quotidiennes.

LE FONDS EUROPÉEN DE DÉVELOPPEMENT RÉGIONAL (FEDER)

En 1975 fut créé un instrument important destiné à assurer la cohésion économique et sociale à l'intérieur du territoire communautaire. Il s'agit du Fonds Européen de Développement Régional (FEDER) qui dispose de ressources importantes pour résorber les déséquilibres entre les régions riches et les régions pauvres de la Communauté. L'action du FEDER se développe aujourd'hui dans les régions dites "défavorisées" de la Communauté (sud de l'Italie, Portugal, sud de l'Espagne, Corse, Irlande) ainsi que dans les régions dépendantes d'activités économiques dites "en déclin" (mines, sidérurgie, chantiers navals).

LE DOMAINE POLITIQUE

Parallèlement, certaines avancées purent être accomplies dans le domaine proprement politique. Mais ce ne fut pas sans mal ni sans déceptions. En 1974, Léo Tindemans, Premier ministre de Belgique, fut mandaté par les chefs d'Etat et de gouvernement pour élaborer un rapport sur les perspectives de la coopération entre les pays de la Communauté. Il le rendit en 1976. Ce texte contenait certaines propositions ambitieuses, telles que la création d'une politique extérieure commune et l'instauration d'une collaboration en matière de défense. D'autre part, il prévoyait un renforcement du Parlement européen ainsi que de la Commission, dont le président (désigné par les chefs d'Etat et de gouvernement) devait désormais être investi par un vote du Parlement. Il esquissait enfin la possibilité d'une "Europe à deux vitesses" qui permettrait aux Etats qui le pouvaient (ou qui le désiraient) de développer entre eux des formes d'intégration plus poussées. Peut-être parce qu'il était trop ambitieux, voire dérangeant par certains côtés, le rapport Tindemans resta lettre morte, mais les thèmes qu'il

avait soulevés devaient avoir une influence durable dans les discussions et projets ultérieurs.

Plus heureuse, mais de portée plus limitée, fut la transformation du Sommet des chefs d'Etat et de gouvernement, qui s'était tenu quatre fois entre 1969 et 1974, en un organe au fonctionnement plus régulier : le Conseil européen, créé en 1974 sur proposition du président de la République française, Valéry Giscard d'Estaing.

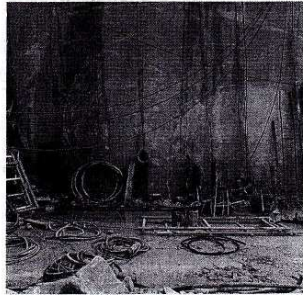
Comme son prédécesseur, le Conseil européen regroupe les chefs d'Etat et de gouvernement. Il se réunit trois fois par an (deux fois depuis 1986) "pour assurer le progrès et la consistance générale des activités des Communautés et du travail sur la coopération politique". La rotation du pays assumant la présidence du Conseil européen ainsi que des lieux de rencontre sont prévus. Parce qu'il réunit le sommet du pouvoir (des pays membres), le Conseil européen a pris rapidement de l'importance et est devenu l'instance où se dégagent les grandes orientations et les décisions clés concernant l'intégration européenne. Non prévu dans les Traités fondateurs, le Conseil européen, en dépit de son importance, n'a été érigé en organe à part entière de la Communauté qu'en 1987 (date de l'entrée en vigueur de l'Acte unique européen).

Le Parlement européen, pour sa part, a vu ses maigres pouvoirs quelque peu se renforcer, notamment

à partir de 1977 lorsqu'il obtint la prérogative de pouvoir rejeter le budget de la Communauté. Surtout, le grand événement fut sa première élection au suffrage universel direct en juin 1979 (cette disposition était prévue depuis l'origine dans les Traités, mais tardait à être concrétisée !). Depuis lors, tous les cinq ans, la "campagne" pour les élections européennes constitue un facteur de médiatisation considérable (la quatrième a eu lieu en 1994). Variable suivant les pays et les élections, la participation générale se situe néanmoins à un niveau honorable (autour de 60 %). Pourtant, il est clair aujourd'hui que le Parlement européen, contrairement à ce que certains espéraient, n'est pas parvenu à faire valoir sa légitimité populaire pour obtenir une augmentation substantielle de ses compétences. Destinées à élire des parlementaires sans véritable pouvoir jusqu'au Traité de Maastricht (sauf en matière budgétaire), les élections européennes ont ainsi tendance à être utilisées par les partis politiques comme une sorte de "test" permettant de compter leurs forces en vue des prochaines élections nationales. C'est ainsi que, lors des campagnes électorales, les enjeux proprement européens sont parfois occultés par des considérations politiciennes ou nationales. Au Parlement européen, les élus sont répartis en groupes politiques transnationaux. Depuis 1979, les deux groupes dominants sont le groupe socialiste et le groupe du Parti populaire européen (démocrates-chrétiens).

LA RELANCE DES ANNÉES QUATRE-VINGT

Les années quatre-vingt virent l'élargissement de la Communauté vers les pays du Sud, avec l'adhésion de la Grèce en 1981, du Portugal et de l'Espagne en 1986. Ces années furent surtout l'occasion d'une relance de la dynamique communautaire aboutissant à ce que l'on appelle un "approfondissement" de l'effort d'intégration.

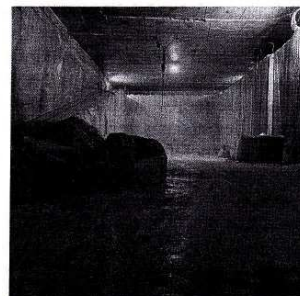

L'impulsion vint, au départ, du Parlement européen nouvellement élu qui voulait se représenter devant les électeurs en faisant état d'une contribution manifeste à la relance de l'effort européen. C'est ainsi qu'une majorité de députés suivit le fédéraliste italien Altiero Spinelli (1907-1986) dans son projet de Traité d'Union européenne, qui fut adopté à Strasbourg le 14 février 1984 (par 237 voix contre 31). Ce projet était le plus ambitieux depuis ceux de la Communauté européenne de Défense et de la Communauté politique européenne du début des années cinquante. Il visait à établir, au-dessus des Etats membres, un véritable pouvoir politique supranational et démocratique, basé sur le principe de "subsidiarité" servant de ligne directrice à la répartition des pouvoirs entre la Communauté et les Etats membres. Ce projet prévoyait que les institutions communes se verraient confier uniquement "les seules compétences nécessaires pour mener à bien des tâches qu'elles pourraient réaliser de manière plus satisfaisante que

les Etats pris isolément" (Préambule). Outre les domaines classiques de la Communauté, les institutions de l'Union européenne s'occuperaient également de relations extérieures, de sécurité commune, d'environnement, de culture et d'information. Le projet de Traité d'Union introduisait surtout une dimension démocratique qui, étant donné le manque de pouvoirs du Parlement et l'aspect technique de la Commission, faisait défaut à la Communauté. Le Parlement européen se verrait reconnaître de véritables fonctions législatives, qui seraient exercées de pair avec le Conseil des ministres transformé en une sorte de Sénat représentant les Etats. Par ailleurs, la Commission deviendrait un véritable exécutif européen, investi par le Parlement (idée reprise du rapport Tindemans).

Cet ambitieux projet ne fut jamais ratifié et n'entra donc pas en vigueur. Mais il poussa indirectement les gouvernements à agir de leur côté pour développer les institutions européennes. Au point de départ, une déclaration solennelle du Conseil européen, réuni à Stuttgart en juin 1983 sur l'"Union européenne", fixait un certain nombre d'objectifs à atteindre dans le domaine politique. La deuxième étape fut la nomination, en janvier 1985, d'un nouveau président de la Commission fort dynamique : le Français Jacques Delors (en poste jusqu'en janvier 1995).

L'ACTE UNIQUE EUROPÉEN

Renouant avec l'idée d'intégration économique chère à Jean Monnet, Delors plaida alors pour la constitution, entre les Douze, d'un "espace sans frontières" et d'un "grand marché intérieur" qui serait aux années quatre-vingt-dix un peu ce que le "Marché commun" avait été aux années soixante. Sous sa direction, la Commission élaborait un "Livre blanc" qui énumère les entraves aux échanges économiques et dresse le catalogue des mesures à mettre en œuvre pour parvenir à les éliminer d'ici le début des années quatre-vingt-dix (abolition des contrôles aux frontières intérieures des Douze, harmonisation des normes techniques et fiscales, etc.). Ce "Livre blanc" fut approuvé par le Conseil européen à Milan en juin 1985.

Reprenant en partie à son compte la dynamique créée par le Parlement européen, mais avec des ambitions sensiblement plus modestes, le Conseil européen lança alors l'idée d'une modification des Traités fondateurs d'une part, d'une amélioration et d'une institutionnalisation des mécanismes de la coopération politique d'autre part. Les travaux des deux groupes préparatoires concernant ces deux points furent réunis en un seul document qui, pour cette raison, devait être connu sous le nom, désormais célèbre, d'"Acte unique européen". Il fut signé les 17 et 28 février 1986 par les gouvernements des douze Etats membres.

Ratifié par les divers parlements nationaux au cours de l'année 1986, il entra en vigueur au mois de juillet 1987.

L'objectif essentiel de l'Acte unique est de parachever l'œuvre du Marché commun en mettant en place un grand Marché unique de 340 millions d'habitants qui garantit la libre circulation des personnes, des marchandises, des capitaux et des services (soit les "quatre libertés" fondamentales). Ce grand Marché, sans entrave, permettra à la Communauté (première puissance économique du monde) d'accroître sa capacité concurrentielle face aux Etats-Unis et au Japon notamment.

En plus des barrières douanières entre les Douze, l'Acte unique prône l'élimination des obstacles non tarifaires aux échanges (normes techniques, administratives, sanitaires, etc.) ainsi que l'ouverture des marchés publics de chaque pays signataire aux entreprises des autres Etats membres, sans discrimination. Toute une série de mesures visent par ailleurs à renforcer la cohésion socio-économique des Douze : convergence des politiques économiques et monétaires, développement des "fonds structurels" destinés à aider les régions ou les secteurs en difficulté, planification d'une politique des transports et d'une politique scientifique et technologique.

Un intérêt nouveau est par ailleurs exprimé pour la dimension proprement sociale (emploi, conditions de travail, etc.) de l'intégration économique.

Enfin, les problèmes liés à l'environnement deviennent, avec l'Acte unique, une des préoccupations majeures de la Communauté. "L'Agence européenne pour l'environnement", dotée d'un statut d'autonomie par rapport aux autres institutions communautaires, est mise sur pied.

Parallèlement, l'Acte unique européen procède à la consolidation des organes et des mécanismes communautaires. Il institutionnalise ainsi le Conseil européen et tout le secteur dit de la "coopération politique" (notamment en matière de politique étrangère).

La collaboration entre la Commission et le Conseil des ministres (ce dernier conservant l'essentiel du pouvoir final de décision) est renforcée. L'article 189 distingue entre trois types d'actes communautaires : les "règlements" qui s'imposent tels quels aux Etats ; les "directives" qui fixent les objectifs (et les délais) mais laissent aux Etats une certaine marge de manœuvre quant aux moyens de les réaliser ; les "recommandations" ou les "avis" qui n'ont pas de portée obligatoire.

La prise de décision ne se fait plus, comme c'était la règle depuis le "compromis de Luxembourg"

en 1966, à l'unanimité des Etats mais, dans la plupart des domaines, suivant la règle dite de la "majorité qualifiée" (qui équivaut à une majorité plus élevée que la majorité simple). Chaque Etat conserve néanmoins la possibilité d'opposer son veto à des mesures qui, selon lui, seraient de nature à léser l'un de ses intérêts essentiels. Le rôle de la Commission dans la mise en œuvre et le "suivi" des décisions communautaires est renforcé. Le Parlement européen, quant à lui, est plus étroitement associé au processus décisionnel, mais n'acquiert pas toutefois les compétences d'un véritable Parlement. Le problème du "déficit démocratique" de la construction communautaire n'est donc pas encore résolu.

Au total, l'Acte unique européen est parvenu à redonner à la Communauté une dynamique qui lui avait fait cruellement défaut dans les années précédentes. Cette dynamique allait du reste s'étendre rapidement aux pays de l'Association Européenne de Libre-Echange (AELE). Ces pays, aujourd'hui au nombre de sept (Autriche, Finlande, Islande, Liechtenstein, Norvège, Suède, Suisse), travaillent depuis 1960, parallèlement aux efforts du Marché commun, à établir entre eux des accords de libre-échange. Il devenait nécessaire de coordonner leurs efforts avec ceux de la Communauté. En janvier 1989, le président de la Commission, Jacques Delors, leur propose une formule capable de les associer aux progrès

effectués dans la réalisation du Grand Marché unique. Cette initiative déboucha sur la signature, en mai 1992, d'un Traité sur l'"Espace économique européen" qui garantit l'extension des "quatre libertés" aux pays de l'AELE. Après le refus de la Suisse le 6 décembre 1992, l'Espace économique européen comptait dix-huit Etats (et non dix-neuf comme initialement prévu), soit la quasi-totalité de l'Europe occidentale.

La dynamique de l'Acte unique allait être relativisée par un événement imprévu et considérable : la chute des régimes communistes en Europe centrale et orientale dès 1989. C'est en grande partie pour être capable d'affronter ce nouveau défi que la Communauté s'engagea dans une nouvelle étape de renforcement de ses institutions : l'étape du Traité de Maastricht.

LE TRAITÉ DE MAASTRICHT

Les référendums qui eurent lieu durant l'année 1992 au Danemark (juin) et en France (septembre) ont grandement contribué à faire connaître ce Traité signé le 7 février 1992 dans la cité néerlandaise de Maastricht, sur la Meuse, suite à une décision du Conseil européen de décembre 1991. Ce Traité, entré en vigueur le 1er novembre 1993, a pour objet de fonder une "Union européenne" entre les Douze. De quoi est-elle faite ?

L'UNION ÉCONOMIQUE ET MONÉTAIRE

L'objectif le plus ambitieux est la réalisation d'une Union économique et monétaire d'ici l'an 2000 : elle se concrétisera par l'adoption d'une monnaie européenne unique qui aura cours dans les Etats membres. La première étape consiste à créer un Institut monétaire européen en 1994.

L'étape décisive revient à examiner la situation économique et monétaire des divers Etats, à la lueur de cinq "critères de convergence" :

- respect des limites de fluctuation de la monnaie nationale au sein du Système monétaire européen pendant deux ans au moins (stabilité monétaire) ;

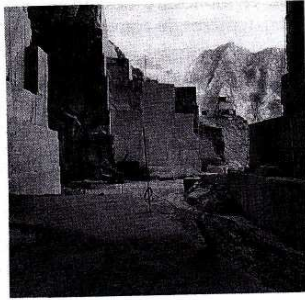
- taux d'inflation ne dépassant pas de plus de 1,5 % la moyenne des trois pays ayant le taux d'inflation le plus faible dans la Communauté ;

- déficit budgétaire inférieur à 3 % du Produit Intérieur Brut (PIB) ;

- endettement public inférieur à 60 % du PIB ;

- taux d'intérêt à long terme ne dépassant pas de plus de 2 % ceux des trois pays ayant le plus faible taux d'inflation.

La monnaie unique ne s'établira qu'entre les pays qui auront satisfait à ces cinq critères, les autres devant faire leur possible pour pouvoir les rejoindre dans les meilleurs délais : il s'agit du schéma de l'"Europe à deux vitesses".

Le passage à l'Union économique et monétaire signifie perdre, pour les Etats membres, la possibilité de mener une politique économique et monétaire autonome. Une banque centrale européenne sera chargée d'émettre la monnaie unique. On attend de ce système qu'il favorise la croissance économique au sein de la Communauté, qu'il donne un poids à l'ECU face au dollar et au yen, qu'il permette une plus grande stabilité monétaire, qu'il supprime enfin les coûts liés aux opérations de change dans les transactions commerciales au sein des Douze.

Cette Europe économique s'accompagnera, dans une moindre mesure, de la constitution d'une Europe sociale (sauf pour le Royaume-Uni qui a refusé cette partie du Traité).

L'EUROPE SOCIALE

Des questions comme l'égalité hommes-femmes, les conditions de travail, l'intégration des exclus du marché du travail, l'information et la consultation des travailleurs, la santé et la sécurité sur le lieu de travail peuvent désormais être réglées au niveau communautaire à la majorité qualifiée.

L'unanimité des Etats demeure de mise en matière de sécurité sociale, de licenciements, de gestion de

la main-d'œuvre immigrée extra-communautaire. Restent de la compétence purement nationale : les rémunérations, les droits syndicaux, le droit de grève et de lock-out.

L'UNION POLITIQUE

L'autre élément important du Traité de Maastricht est l'Union politique. Celle-ci se matérialise principalement par la mise en place d'une "politique étrangère et de sécurité commune". Le Conseil européen est chargé de définir les "orientations générales" de cette politique. La décision concernant les "actions communes" à mener sur la base de ces orientations relève du Conseil des ministres qui statue à l'unanimité. Il est prévu qu'à terme la sécurité se transformera en une véritable politique de défense commune. La mise en œuvre des actions communes sera confiée à l'Union de l'Europe occidentale (voir *l'Europe en bref : les Institutions européennes*), organisation militaire créée en 1954 et qui regroupe aujourd'hui la plupart des Etats membres de la Communauté.

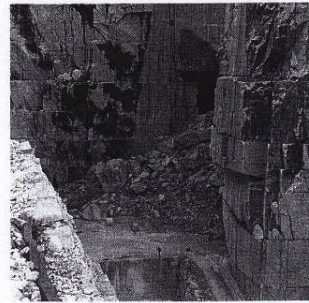
Ce volet politique se double de mesures destinées à promouvoir une véritable citoyenneté européenne. Quel que soit leur lieu de résidence, les citoyens de l'Union auront le droit de vote et seront éligibles aux élections municipales et européennes. Ils auront droit de circulation et de séjour sur tout le territoire de l'Union. Lorsqu'ils se trouveront dans un pays tiers,

ils pourront s'adresser à l'ambassade ou au consulat de n'importe lequel des Etats membres.

Le Traité de Maastricht développe ainsi une double logique. Dans le domaine politique, on conserve une dominante intergouvernementale qui repose sur deux organismes clés : le Conseil européen et le Conseil des ministres. Dans les autres domaines, en revanche, on intensifie le caractère communautaire du processus de décision. C'est ainsi que l'on étend considérablement le champ des mesures requérant, non plus l'unanimité, mais la majorité qualifiée des Etats. Toutefois, la démocratisation du fonctionnement des institutions communautaires reste insuffisante. Le seul organe communautaire directement élu par le peuple demeure le Parlement européen. Ses compétences sont un peu élargies. Par exemple, avec la procédure dite de "co-décision" où il est impératif d'obtenir son accord pour arrêter des mesures dans un certain nombre de domaines : traités internationaux ayant des implications institutionnelles et budgétaires importantes, acceptation de nouveaux Etats membres, organisation et coordination des "fonds structurels" notamment. La Commission est investie par le Parlement européen sur la base du programme d'action qu'elle présente.

Pour éviter d'effrayer certains Etats membres soucieux d'empêcher qu'avec le temps l'essentiel de leurs compétences nationales soient peu à peu

transférées à Bruxelles, le Traité de Maastricht institue le principe de subsidiarité (art. 3B). Il s'agit d'un principe de répartition des pouvoirs entre la Communauté et les Etats membres. Il stipule que la Communauté n'intervient "que si et dans la mesure où les objectifs de l'action envisagée ne peuvent pas être réalisés de manière suffisante par les Etats membres et peuvent donc, en raison des dimensions ou des effets de l'action envisagée, être mieux réalisés au niveau communautaire". Par ailleurs, "l'action de la Communauté n'excède pas ce qui est nécessaire pour atteindre les objectifs du présent Traité".

EN CONCLUSION

La chute des régimes communistes à l'Est ainsi que la crise économique du début des années quatre-vingt-dix imposent à l'Union européenne de relever de nombreux défis. L'absence d'une menace extérieure directe prive désormais l'Europe d'un puissant facteur d'union. Parallèlement, l'Allemagne réunifiée après la chute du mur de Berlin peut constituer, par son poids spécifique, un motif de tensions nouvelles. L'élan économique de la deuxième moitié des années quatre-vingt n'est plus qu'un souvenir. Le taux de chômage moyen dans la Communauté tourne autour de 10 % de la population active. L'écart entre les régions les plus riches et les régions les plus pauvres (que vise à combler le Fonds de cohésion du Traité de Maastricht) est de 1 à 4 en termes de produit intérieur brut par habitant (certaines régions sont donc quatre fois plus prospères que d'autres). Face à ces préoccupations quotidiennes, l'action de la Communauté n'apparaît pas satisfaisante aux yeux d'une fraction croissante de la population. Enfin, l'impuissance de la Communauté face au drame yougoslave n'a pas contribué à rehausser son image.

Les récents débats autour du Traité de Maastricht ont été néanmoins riches d'enseignements pour le futur. Ils ont montré, en particulier, que si l'approche traditionnelle de l'intégration économique, chère à Jean Monnet, demeurait une nécessité, l'effort devait être déployé également dans d'autres domaines, notamment le domaine social et politique (avec une légitimité démocratique accrue). Or, sur ces divers points, le Traité de Maastricht n'apporte encore que des réponses partielles.

Ouvrage réalisé
par les Ateliers graphiques Actes Sud.
Achevé d'imprimer
en décembre 1994
par l'Imprimerie Darantière
à Quetigny-Dijon
sur papier des
Papeteries de Navarre
pour le compte
d'ACTES SUD
Le Méjan
13200 Arles

N° d'éditeur : 1661
Dépôt légal
1re édition : mars 1995
N° impr. 94-1090

LE CENTRE EUROPÉEN DE LA CULTURE

Présent dans plus de vingt pays grâce à un réseau de centres et de membres, le Centre Européen de la Culture, par ses travaux et actions, contribue à démontrer le rôle essentiel de la dimension culturelle dans tout projet d'organisation et d'union dans la diversité.

Le Centre Européen de la Culture conduit des actions de sa propre initiative ou sur mandat dans les domaines de la construction européenne, des régions et régions transfrontalières, de la formation au civisme, de la citoyenneté, du fédéralisme, des minorités, etc.

Le Centre Européen de la Culture est une organisation internationale non gouvernementale, pluraliste et indépendante des partis, issue du congrès de La Haye de 1948. Le Centre Européen de la Culture a été fondé à Genève en 1949 par l'essayiste Denis de Rougemont. Il édite la revue *Transeuropéennes*, des disquettes informatisées sur l'Europe et organise des programmes de formation.

CENTRE EUROPÉEN DE LA CULTURE
120 B, rue de Lausanne
1202 Genève
tél. : 41. 22. 732 28 03 – fax : 41. 22. 738 40 12

CENTRE EUROPÉEN DE LA CULTURE
116, rue du Bac
75007 Paris
tél. : 33. 1. 45 44 47 33 – fax : 33. 1. 45 48 72 41

L'Europe voulut un jour échapper à un destin qui semblait la vouer à des guerres récurrentes.

Quelques voix plus fortes et plus éclairantes ont su se faire entendre au moment où les Européens sortaient exsangues de la Deuxième Guerre mondiale. Ces voix ont dessiné un chemin possible, celui de l'union dans la diversité qui devrait permettre de construire une paix durable grâce à des structures de concertation, d'échanges, de mises en commun et de reconnaissances réciproques. L'histoire des Européens est entrée dans une phase décisive depuis les années cinquante. Il est déjà possible d'en retracer les étapes et d'en rappeler les raisons.

Pouvoir se repérer dans les divers intitulés européens : CECA, CEE, jusqu'à l'Union européenne, facilite la compréhension des enjeux fondamentaux de l'Europe d'aujourd'hui.

CENTRE EUROPEEN DE LA CULTURE

Bureau de l'intégration DFAE / DFEF

N° d'éditeur : 1661
Dép. lég. : mars 1995 (France)
ISBN 2-7427-0376-4
F7 3145 - 30 FF
DIFFUSION :
Suisse : SERVIDIS - Québec : LEMÉAC
France et autres pays : UD

